

MAGYAR SZTOIKUSOK

Tanulmányok az újsztoicizmus
magyarországi történetéről

Szerkesztette
Bene Sándor

Gondolat Kiadó
Budapest, 2024

Megjelent a Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
20700B800 témaszámú kutatási projektjének
(„A sztoikus hagyomány a magyar irodalomban”)
támogatásával.

Szaklektor
Lázár István Dávid

© Szerzők, 2024
Szerkesztés © Bene Sándor, 2024

Minden jog fenntartva, bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz,
illetve adatfeldolgozási rendszerben való tároláshoz
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

*www.gondolatkiado.hu
facebook.com/gondolat*

A kiadásért felel Bácskai István
Szöveggondozó Eöry Zsófia
Tördelte, a borítót tervezte Lipót Éva
A borító Peter Paul Rubens képének felhasználásával készült
(Jan Gaspar Gevartius, 1628; Királyi Szépművészeti Múzeum, Antwerpen)

ISBN 978 963 556 562 7

Tartalom

BENE SÁNDOR	
Bevezetés	7
 KLANICZAY KÖREI	
BOROS GÁBOR	
Sztocizmus, újsztocizmus, Klaniczay Tibor	17
BENE SÁNDOR	
A modernitás válaszútjain	
<i>Klaniczay Tibor és Keserű Bálint vitája az újsztocizmus hazai recepciójáról</i>	30
KÖSZEGHY PÉTER	
Klaniczay Tibor és a manierizmus	62
BÁNKI ÉVA	
Nyugati középkor a virágénekvita tükrében	
<i>Zemplényi Ferenc és Szigeti Csaba udvariságkonceptiói</i>	69
 A FELEKEZETEK VILÁGA	
BALÁZS MIHÁLY	
Új javaslat Christian Francken Epiktétosz-fordításának értelmezésére	87
SZABÓ ANDRÁS	
Szenci Molnár Albert 1613 utáni kapcsolati hálójához	123
P. VÁSÁRHELYI JUDIT	
Értekezés a Legfőbb Jóról	
<i>Discursus theologicus, ethicus et historicus de Summo Bono (1598–1777)</i>	134
BÁTHORY ORSOLYA	
Pázmány és Seneca	150
HARGITTAY EMIL	
A „clarissimus vir”, Justus Lipsius Pázmány Péter műveiben	169

AZ IRODALMI RECEPCIÓ

ÁCS PÁL

„Ki magáé lehet, az ne legyen másé”

Rimay és Seneca

179

LACZHÁZI GYULA

Neosztoicizmus, meditáció és férfiaság Rimay János költészetében

199

MOLNÁR DÁVID

„Élni kezdegetni bolondok’ szokása”

Filiczki János sztoikus intelmeiről

215

PETRŐCZI ÉVA

Két sztoikus hős

Pápai Páriz Ferenc és Pierre Du Moulin

232

SMRCZ ÁDÁM

Lipsius magyar fordításainak eltérő szemléletmódjai

Laskai János és Egyházas-Boda József

240

A TÖRTÉNETI TÉR ÉS IDŐ

TÓTH GERGELY

Lipsius, Bodin és Botero magyar olvasója

Államtudomány, aforizmák és történelmi exemplumok Révay Péter műveiben

259

NAGY LEVENTE

„Nagyságodat az Isten hívja...”

I. Rákóczi György és Esterházy Miklós levélpárbaja 1644-ben

270

Irodalom

287

Névmutató

329

A kötet szerzői

337

TÓTH GERGELY

LIPSIUS, BODIN ÉS BOTERO MAGYAR OLVASÓJA

*Államtudomány, aforizmák és történelmi exemplumok
Révay Péter műveiben*

1. RÉVAY ÉS A LIPSIUSI NEOSZTOICIZMUS: FELEMÁS VISZONY

A tudós evangélikus főúr, Révay Péter (1568–1622) munkásságának, eszmevilágának kontextusba helyezéséhez a korábbi kutatás leggyakrabban Lipsiushoz való viszonyát, iránta való ifjúkori rajongását tekintette kiindulópontnak. E biztosnak vélt fundamentumra építették aztán Révay műveinek elemzését (például életrajzírója, Bónis György, de mások is).¹ Korábbi tanulmányomban már jeleztem: ez az értelmezés tévútra vezethet.² Tény persze, hogy Révay szinte tanúsítványt állít ki arról, miszerint „lipsiánus” volt, hiszen ismeretes lelkendező levele a németalföldi mesterhez.³ Más kérdés azonban, hogy ő hogyan olvasta a programadó művet, a *De constantiá*t és a *Politicá*t, vagyis mennyiben tette magáévá a lipsiusi neosztoicizmus eszmerendszerét.

Nem tagadható, sőt nagyon is hangsúlyozandó, hogy hatottak rá az abban leírtak. A mű alapfogalmainak, a *providentiá*nak, a *fatumnak* és a *necessitas*nak – azaz az isteni gondviselésnek, a végzetnek és a „szükségességnak” – a problematikája, a mulandóság tudatosítása, a lipsiusi rezignáció erősen érződik mind az 1613. évi koronatorténétén,⁴ mind pedig az 1619–1622-ben írt nagy országtörténétén, a *De*

¹ Lásd Antoine CORON, „Justus Lipsius levelezése a magyarokkal és Révay Péter kiadatlan levele Lipsiushoz”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 80 (1976): 490–496, 493; BÓNIS György, *Révay Péter*, Irodalomtörténeti füzetek 104 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981), 12–14; KLANICZAY Tibor, „Az arisztokrácia és Justus Lipsius politikai gondolkodása”, in KLANICZAY, *Stílus, nemzet és civilizáció*, 244–245; ÁCS, „A késő reneszánsz...”, 39.

² TÓTH, „Állhatatosság és politika...”. Lásd még Bene Sándor tanulmányát, aki hasonlóra figyelmeztetett Rimay és Lipsius viszonyával kapcsolatban: BENE, „Rimay vindicatus...”.

³ A levelet elsőként közölte (eredetiben és magyar fordításban): CORON, „Justus Lipsius levelezése...”, 495–496. Újabb közlés és fordítás: BÓNIS, *Révay Péter*, 97–100. A szöveg Lipsius leveleinek kiadásában is megjelent: LIPSIUS, *Epistolae*, 1–14, 5: 313. Az eddigi kiadások és fordítások kritikáját lásd BENE, „Rimay vindicatus...”, 150.

⁴ A mű első kiadása: Petrus de REWA, *De Sacrae Coronae Regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna annos ultra DC clarissimae brevis commentarius* (Augustae Vindelicorum: Mangus,

*monarchián.*⁵ Ám Révay eltérő társadalmi helyzetéből adódóan néhány alapvető kérdésben gyökeresen más álláspontot képviselt, mint a csodált filológus-filozófus. Lipsius a politikai inaktivitást, visszavonulást tekinti megoldásnak a közéleti bajok, a *publica mala* ellen, emellett a *Politica*-ban egy abszolút monarchának ad tanácsokat, vagyis egy rendek és országgyűlés által nem korlátozott uralkodói hatalmat tekint ideálisnak.⁶ Ezzel szemben ott van Révay, akinél mindez szóba sem jöhet: ő neveltetésénél fogva, családi tradíció folytán és rangjának megfelelően is aktív politikailag, és persze a rendek politikai szerepéről és az országgyűlés fontosságáról is egészen más elképzelései vannak.⁷

1613). Fordítása: RÉVAY Péter Turóc vármegyei főispán, „Rövid emlékirata Magyarország több mint 600 éve tündöklő Szent Koronájának eredetéről, jeles és győzedelmes voltáról, sorsáról”, ford. KULCSÁR Péter, in *A korona kilenc évszázada: Történelmi források a magyar koronáról*, szerk. KATONA Tamás, 195–232 (Budapest: Magyar Helikon, 1979). Lipsius hatására a *Commentarius*-ban lásd Kees TESZELSZKY, „Révay Péter és Justus Lipsius eszméi a történelemről és a nemzeti identitásról”, in BITSKEY–FAZAKAS, *Humanizmus, religio, identitástudat...*, 110–111. Még lásd Kees TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona: Jelentések, szimbólumok és nemzeti identitás*, szerk. CZIBERE Mária, ford. TROSTOVSKY Gabriella, *Historia pro futuro* (Pannonhalma: Bencés Kiadó, 2009), 227; műve átdolgozott angol nyelvű kiadásában: Kees TESZELSZKY, *The Holy Crown and the Hungarian Estates: Constructing Early Modern Identity in the Kingdom of Hungary*, *Refo500 academic studies* 92 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2023), 237. Még lásd TÓTH, „Állhatatosság és politika...”, 571–574.

⁵ A mű első kiadása: Petrus de REWA, *De monarchia et sacra corona Regni Hungariae centuriae septem*, publ. Franciscus de NADASD (Francofurti–Hanoviae: Gotzius–Lasché, 1659). Modern kritikai kiadása és fordítása e sorok írójától és munkatársaitól: RÉVAY Péter, *De monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae centuriae septem – A magyar királyság birodalmáról és szent koronájáról szóló hét század, 1–2*, szerk., tan. TÓTH Gergely, ford. TÓTH Gergely és mások (Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2021).

⁶ Lásd OESTREICH, *Neostoicism and Early...*, 39–56; Jan WASZINK, „Introduction”, in Justus LIPSIUS, *Politica: Six Books of Politics or Political Instruction*, ed. Jan WASZINK, *Bibliotheca Latinitatis novae*, 1–203 (Assen: Royal van Gorcum, 2004), 98–102.

⁷ Lásd erre TÓTH, „Állhatatosság és politika...”, 576–580; TÓTH Gergely, „Egy lutheránus főrend politikai testamentuma a história nyelvén: Révay Péter *De monarchia...* című műve”, in RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 16–33, 72–75. A családi tradícióval kapcsolatban lásd PÁLFFY Géza, „Különleges úton a Magyar Királyság arisztokráciájába: A Révay család a 16. században”, *Történelmi Szemle* 51 (2009): 1–20; BACHUSZ Dóra, „A legfalánkabb farkas: Révay Ferenc és családja felemelkedése (1508–1553)”, in *A Szent Korona első kutatója: Tanulmányok Révay Péter koronáról és munkásságáról*, szerk. PÁLFFY Géza és TÓTH Gergely, Magyar történelmi emlékek: Értekezések, 27–55 (Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2024). Révay politikai karrierjére legrészletesebben: BÓNIS, *Révay Péter*, 14–41; Révay utolsó éveire új részletekkel: PÁLFFY Géza, „A magyar korona országjárása Bethlen Gábor erdélyi fejedelem birtoklása idején, 1619–1622”, in *A Szent Korona magyarországi kalandjai, 1301–2001*, szerk. PÁLFFY Géza, Magyar történelmi emlékek: Értekezések, 165–266 (Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2023).

Emellett Révaynak az állhatatossággal kapcsolatos felfogása is más. Lipsiusnál a fogalom a sztoikus „non moveri” eszméjéhez közelít, szerinte a *constantia* a lélek helyes és mozdulatlan szilárdsága (*rectum et immotum animi robur*),⁸ amely a türelemből és az alázatból fakad. Révaynál a *constantia* is cselekvő, mozgásban van, következményei a politikai közösségre, az államra is kihatnak. Egy helyen ezt írja (az itáliai historikustól, Brutustól kölcsönözve): „Az emberhez mindenkor az állhatatosság illik, leginkább a kötelessége teljesítésében, a hatalmas királyok iránti tiszteletadásban, akik a halhatatlan Isten erejét és felségét a földön képviselik.”⁹ Egy másik helyen úgy fogalmaz, hogy a budai polgárok jeles bizonyosságát adták hűségüknek és állhatatosságuknak (*magno fidei et constantiae argumento*), mivel tartották magukat az egyezséghez, és készek voltak beengedni Ferdinánd király csapatait a városba.¹⁰ A várkapitány Zrínyi Miklós pedig „hihetetlen lelki állhatatossággal kevesebbre becsülte a bőséges jutalmat, de még a vérségi köteléket is (habár Isten után ennek az egy dolognak tartozunk a legtöbbel az ég alatt) a fejedelmének tett egyetlen fogadalmánál.”¹¹

A fenti részletek azt mutatják, hogy Révay a cicerói *officium*, vagyis a társadalomban betöltött feladatunk teljesítésekor tartja fontosnak az állhatatosságot. Ennek nyomán pedig az is meggondolandó, hogy Révayra a cicerói, sztoikus gyökerű filozófia is hatott. Ennek megismerésére bőségesen volt alkalmá, hiszen a strasbourgi akadémián a nagy orátor stílusa, szónoklatai képezték a stúdiumok fő tárgyát, de egyéb műveire is kiterjedt a professzorok figyelme. Nemrég megjelent tanulmányában Förköli Gábor rámutatott, hogy Révay kéziratok közgyűjteményében Cicero az egyik legtöbbet idézett szerző, továbbá fontos szöveghelyekkel bizonyította, hogy Révay a cicerói politikai etikát érvényesíti a *De monarchia* több helyén, már ami a tisztességes és a hasznos (*honestum* és *utile*) egymáshoz való viszonyát illeti.¹²

⁸ LIPSIUS, *De Constantia...* (1584), 10. A mű modern angol fordítása: Justus LIPSIUS, *On Constancy*, ed. John SELLARS (Exeter: Bristol Phoenix Press, 2006).

⁹ „Hominem semper constantiam decere, maxime in fungendo officio, habendo honore summis regibus, qui Dei immortalis vim maiestatemque in terris referrent.” RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 6.22.7. (A műre a modern kiadás szakaszbeosztása szerint hivatkozunk.) Brutus művének használatára Révaynál lásd TÓTH, „Egy lutheránus főrend...”, 49–51; illetve újabban: PETNEHÁZI Gábor, „Tabu és kognitív disszonancia: A Mohács utáni ket-tős királyválasztás emlékezete Révay Péter műveiben és a magyarországi latin nyelvű historiográfiában a kora újkorban”, in PÁLFFY, TÓTH (szerk.), *A Szent Korona első kutatója...*, 145–183.

¹⁰ Lásd RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 6.83.2.

¹¹ „At vero comes animi constantia incredibili opulentissima praemia, necessitudinem quoque sanguinis (cui unico sub sole post Deum plurimum debetur) unicae fidei principi suo datae posthabuit...” lásd *uo.*, 6.128.7. Révay itt Forgách Ferenc szavait parafrázeálja (lásd a szöveghelyhez fűzött jegyzetet), de a *constantia* szót csak ő használja.

¹² Gábor FÖRKÖLI, „Copia and Historical Note-Taking in an Academic Environment: The Scholarly Manuscripts of the Hungarian Historiographer Péter Révay”, in *Knowledge Shaping:*

2. AFORIZMA ÉS EXEMPLUM A *DE MONARCHIÁBAN*: TEMATIKAI ÉS TIPOLOGIAI FELOSZTÁS

Van azonban valami, amit Révay bizonyosan Lipsiustól, illetve más kortársaktól vett át: az a meggyőződés, amely szerint a történelem és a történeti irodalom olyan nyersanyag, vizsgálati terep, amelyből a politika működésének szabályszerűségei kiolvashatók.¹³ Persze Révay történeti munkái ettől még megőrzik eredeti jellegüket, s a história nem rendelődik alá az állam működésével kapcsolatos fejtegetéseknek. Mégis, szerzőnk nagyon sok esetben rövid szentencia formájában leszűri a tanulságot egy-egy történeti epizód elbeszélése után a korabeli államtudományi művek, aforizmagyűjtemények modorában, illetve módszereivel.¹⁴

Korábban már több alkalommal is írtam Révay eme szentenciáiról, avagy aforizmáiról. Úgy ítélt meg, hogy ezek négy téma köré sűrűsödnek: 1.) a fejedelem kötelességei, az általa elkövetett túlkapások, valamint a hatalom megtartásának problémái, amelyek a 16. század klasszikus politikai témái Machiavelli óta; 2.) az állam egysége és megosztottsága, az állam fennmaradását fenyegető veszélyek – ez a Magyar Királyság folyamatos fogyatkozását, illetve szétdarabolódását végigkövető Révaynak különösen fontos; 3.) a háborúval, hadsereggel kapcsolatos aforizmák; 4.) a tanácsadóknak, főembereknek, udvari embereknek szóló intelmek.¹⁵ Az alábbiakban újdonságként a Révay-féle aforizmák tipológiáját próbálom felállítani, majd néhány olyan újabb példát hozok, ahol Révay a módszert saját politikai nézeteinek kommunikálására használja.

2.1. Egyszerű típus (saját maga által gyártott szentencia)

Az első típust „egyszerű”-nek neveztem el. Ezekben az esetekben a történelmi epizódot egy Révay által alkotott szentencia követi, amelybe belesűríti az esemény

Student Note-taking Practices in Early Modernity, ed. Valentina LEPRI, Renaissance mind, 1: Studies in the History of Knowledge, 29–68 (Berlin–Boston: De Gruyter, 2023), különösen: 48–52; valamint: FÖRKÖLI Gábor: „Révay Péter iskolai jegyzetei”, in PÁLFFY, TÓTH (szerk.), *A Szent Korona első kutatója...*, 119–143.

¹³ Vö. Peter BURKE, „Tacitism, Scepticism, and Reason of State”, in *The Cambridge History of Political Thought, 1450–1700*, eds. J. H. BURNS and Mark GOLDIE, 479–498 (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 483. Lásd továbbá Quentin SKINNER, *The Foundations of Modern Political Thought, 1–2* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002–2004), 1: 220–221.

¹⁴ Lásd ezekre BÓNIS, *Révay Péter*, 81–92; a *De monarchia* kapcsán: TÓTH, „Egy lutheránus főrend...”, 66–68; a *Commentarius*ra vonatkozóan: TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona...*, 224–232.

¹⁵ TÓTH, „Egy lutheránus főrend...”, 68–69.

tanulságát. Persze nem könnyű megnyugtatóan megállapítani, hogy egy szentenciának bizonyosan Révay-e a szerzője, de a szinte már teljesen digitalizált kora újkori irodalom esetében tapasztalatom szerint ez kis hibaszázalékkal sikerülhet. Így tettem én is minden esetben a tudós koronaőr aforizmáinál, és igyekeztem minden lehetséges módon ellenőrizni, hogy az adott bölcselem saját-e, vagy más-honnan vett. Az eredmény az, hogy Révay viszonylag gyakran alkotott saját maga ilyen szentenciákat – nyilván azért, mert úgy vélte, ez a história korabeli értelmezésének, hasznosításának kézenfekvő metódusa.

Példaként álljon itt tőle egy veretes szentencia: *A túlságos fennhéjázás és az engesztelhetetlenség gyalázatos hiba egy fejedelmi férfi esetében.*¹⁶ Révay azután fogalmazza meg eme szavait, hogy leírta, miképpen alázta meg Kálmán magyar király az „oroszkok királynéját”, vagyis a vlagyimiri fejedelem özvegyét. Nem nehéz látni a szoros kapcsolódást a korabeli politikai irodalomhoz: szerzőnk egy uralkodónak szóló jó tanácsot alkot, amely történelmi példán alapul. Lambert Daneau hasonló tanulságot fogalmaz meg Livius második könyve – azon belül Tarquinius Superbus elűzésének története – alapján aforizmagyűjteményében: a királyok féktelenségének és zsarnokságának az a következménye, hogy a monarchikus államforma demokráciává alakul.¹⁷ A két szentencia között nincs közvetlen kapcsolat, de a módszer, a történelmi esemény általános intelemmé, politikai arany szabállyá törő „leparlása” szembeszökően azonos.

2.2. Kölcsönzött típus

A második típust kölcsönzöttnek lehet nevezni. Ilyenkor Révay a történelmi esemény elbeszélése után más szerzőtől veszi át a tanulságot, vagyis egy külföldi tekintély által megalkotott aforizmát alkalmaz. Így például István erdélyi vajda meggyilkolása után Guevarától kölcsönöz, miszerint *teljes joggal fosztják meg a saját fejétől azt, aki azt akarja, hogy sok fej legyen az államban: súlyos dolog ugyanis, és felfordulást okoz, ha egy korona két fejen van, azaz több ember között oszlik meg a*

¹⁶ „Nimia insolentia et implacabilitas in viro principe detestabile vitium est.” RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 2.5.2.

¹⁷ „Regum insolentia et tyrannis efficit, praesertim apud feroces et militares viros, ut Monarchia in democratiam maxime mutetur. Sic Romae accidit.” Lambert DANEAU, *Politicorum Aphorismorum silva* (Antverpiae: Plantinus, 1583), 259. Az aforizma Livius műve alapján született; a vonatkozó fejezet címe: „ex Titi Livii decadis primae libro secundo”, azaz „Titus Livius első tizedének második könyvéből”. Lásd uo. Daneau-t Révay gyakran forgatta és idézte, tehát egyértelműen minta lehetett számára. Még lásd ТÓТН, „Egy lutheránus főrend...”, 67.

*hatalom.*¹⁸ (Nem minden mögöttes tartalom nélküli szentencia ez, ha meggondoljuk, hogy Révay Bethlen Gábor magyarországi uralma idején, 1619 és 1622 között írta a művét!) Ezekben az esetekben tehát Révay Péter a nemzetközi „szakirodalmat” emeli be munkájába, illetve külföldi autoritások aforizmáit, megállapításait alkalmazza a magyar anyagra, és így kísérel meg értelmezni azt.¹⁹

2.3. Az összetett típus

Végül a legösszetettebb s talán legérdekesebb típus úgy épül fel, hogy a magyar történelmi esemény után Révay levonja a tanulságot (lásd első vagy második típus), de ezután azt külföldi históriákból vett újabb exemplumokkal támogatja meg. Így miután beszámol Zsigmond magyar király fogságáról s annak okairól, levonja az obligát következtetést, miszerint: *Ügyeljenek tehát arra a fejedelmek, hogy óriási hatalmukat ne óriási szigorra és kegyetlenségre használják fel!* Ezt követi XI. Lajos francia király szomorú példája, aki két előkelő alattvaló kivégeztetése után elnyerte méltó büntetését.²⁰

¹⁸ „Iustissime omnino proprio privatur capite, qui multa vult esse in republica capita, nam uno diademate duo capita tegere et imperium pluribus partiri grave est et perturbatione plenum.” RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 5.12.6. A szentencia forrása: Antonius de GUEVARA, *Horologium principum, sive de vita M. Aurelii imp. libri III*, opera et studio Ioannis WANCKELII (Torgae: Henningus Grosius, 1611), 137. Guevara kedves szerzője volt Révaynak, és műve azért is fontos, mert Révayhoz hasonlóan egy általa megalkotott (pszeudo)históriai narratívába – Marcus Aurelius császár igen sok fikciós elemet tartalmazó „életrajzába” – írja bele a saját aforizmáit, ahogyan Révay is. Guevara honi recepciójára lásd HARGITTAY Emil, *Gloria, fama, literatura: Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben*, *Historia litteraria* 10 (Budapest: Universitas Kiadó, 2001), 56–65; újabban MONOSTORI Tibor, „Az aranykori spanyol és a magyarországi irodalom: Egy új, európai paradigma”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 124 (2020): 417–451, 431, 441–442, 444–445, 450. (Megjegyzendő ugyanakkor, hogy e szerzők nem említik Révayt Guevara honi olvasói között.)

¹⁹ ТÓТН, „Egy lutheránus főrend...”, 68.

²⁰ „Sed varia fuit Sigismundi captivitatis causa, recens in animis plerorumque memoria severitatis, qua in castigatione Iohannis bani et aliorum triginta duorum perduellium usus est [...] Videant itaque principes, ne summa potentia, ad summum rigorem, et severitatem abutantur. [...] Nam crudelitas certissimum signum futuri casus, qui etsi differtur, et serus ad poenam properat Deus, tamen saepe in articulo mortis debitum exsolvunt, ut exemplum est in Ludovico XI. Galliarum rege, qui in suos crudelior (duos enim principes, ducem Nemorensem et connestabilem capite mulctaverat) ante mortem in stuporem et extasin rapiebatur, amissa vi intelligendi, et facultate loquendi, plenus suspicionibus, et timore [...]” RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 5.11.3-4, 6. („De Zsigmond fogságának sok oka volt, és igen sokakban frissen élt még az emléke annak, hogy milyen kérlelhetetlenül büntette meg János bánt és a másik harminckét lázadót [...] *Ügyeljenek tehát arra a fejedelmek, hogy óriási hatalmukat ne óriási szigorra és kegyetlenségre használják fel!* [...] A kegyetlenség ugyanis a legbiztosabb

Még érdekesebb példát találunk Orseolo Péter uralmának elbeszélésekor. Elsőként következik a király uralmának konkrét bemutatása, majd szentenciaszerűen a zsarnokok jellemzése: *Ők ugyanis a hatalom csúcsára kerülve csúf dolognak tartják, hogy mások intéseinek engedelmeskedjenek: a királyság ügyeinek intézését többé nem tanácskozás alapján végzik, hanem saját szeszélyük, illetve kevesek kénye-kedve szerint: mivel tudják, hogy a nyilvános gyűlés étvágyuk megfékezésére szolgál, csak súlytalan ügyekben hívják össze, így a közös tanácskozások tartásának csupán a külső váza és gyakorlata marad meg.* Ezután két külföldi példa következik. Amint Révay írja, így folynak az ügyek Angliában, Franciaországban pedig még rosszabb a helyzet, ahol XI. Lajos király felségsértésnek vette a rendek összehívásának még az említését is.²¹

A szöveg érdekessége, hogy a két külföldi példa a neves államtudományi szerzőtől, az államérdek nagy teoretikusától, Giovanni Boterótól származik. Ő azonban

jele az eljövendő bukásnak, amely olykor ugyan halasztást szenved, és csak későn siet az Isten megbüntetni a bűnösöket, ám gyakran a halál órájában róják le az adósságukat. Példa erre XI. Lajos, Franciaország királya, aki kegyetlenül bánt saját híveivel (két fejedelmet végeztetett ki: a Nemours-i herceget és a főlovászmestert), s ezért halála előtt megháborodott és örjöngeni kezdett, elméje elborult, nem tudott beszélni, eltelt gyanakvással és félelemmel [...]”)

²¹ „Petrus enim non iam regem agere, sed quae regno nominique Hungarico, essent labem collatura, palam praeferre, contemnere nimirum senatus auctoritatem, quam Stephanus reliquisset, et quorum ductu antea res commode, et feliciter fuerant gubernatae, summatae regni ludibrio habere, eos aspernari, peregrinis et extraneis magistratus et praefecturae conferre, arcibus cunctis finitimis praesidia externa imponere coepit. Breviter illud agere, quod ex disciplina tyrannorum prodiit. Illi enim velut in summa potestate constituti, turpe putantes aliorum monitis obsequi, administrationem negotiorum regni, non amplius ex consilio, sed ex libidine sua et paucorum peragunt, publicos conventus, quos ad coercendum appetitum suum servire cognoscunt, non nisi de rebus levibus indicunt, ut forma tantum et usus celebrandi publica consilia, ut olim in Anglia, remanere videatur: deterius in Francia, in qua Rex Ludovicus undecimus pro crimine laesae maiestatis habuit, mentionem facere convocationis statuum, eo quod (ut dicere solebat) ex pedissequis et pupillo excessisset.” Uo., 1.8.4–6. („Péter ugyanis nem királyként kezdett viselkedni, hanem nyíltan olyasmiket tett, amik pusztulást hoznak a Magyar Királyságra és a magyar névre. Megvetette a tanács tekintélyét, amelyet István hagyott hátra, s amelynek vezetése alatt korábban megfelelő és szerencsés kormányzás folyt; a királyság főurait neveltség tárgyává tette és lenézte, jöttmenteknek és külföldieknek adta a tisztségeket és előjáróságokat, és az összes határmenti várba idegen őrseget helyezett el. Egyszerűen azt tette, ami a zsarnokok tudományából ered. Ők ugyanis a hatalom csúcsára kerülve csúf dolognak tartják, hogy mások intéseinek engedelmeskedjenek: a királyság ügyeinek intézését többé nem tanácskozás alapján végzik, hanem saját szeszélyük, illetve kevesek kénye-kedve szerint; mivel tudják, hogy a nyilvános gyűlés étvágyuk megfékezésére szolgál, csak súlytalan ügyekben hívják össze, így a közös tanácskozások tartásának csupán a külső váza és gyakorlata marad meg. Így volt ez hajdan Angliában, vagy még rosszabb módon Franciaországban, ahol XI. Lajos király felségsértésnek vette a rendek összehívásának még az említését is, merthogy – amint mondogatta – már kinőtt az apródkodásból meg a gyermekkorból.”)

nem a zsarnokság természete kapcsán hozta e két példát, hanem Anglia politikai berendezkedésének bemutatásakor (bár kétségtelen, hogy elítélő felhanggal).²² Vagyis a kölcsönzés nemcsak azért érdekes, mert Botero ismeretét jelzi (több más szöveghely mellett), hanem azért is, mert Révay máshogy keretezi a két exemplumot, és *zsarnokságnak*, *zsarnoki tettnek* tekinti az országgyűlések elhagyását az uralkodó részéről.

3. LIPSIVS, BODIN ÉS BOTERO: MINTÁK, KAPCSOLÓDÁSOK ÉS RÉVAY SAJÁT POLITIKAI „TÖLTETE”

Révay módszere, vagyis a többféle történelmi exemplumal megtámogatott szentencia mintája Lipsius *Monitája* lehet, amelyet Révay egy helyen szó szerint is idéz.²³ A lipsiusi intések e műben az alábbi módon épülnek fel: a cím megjelöli a témát (*de superstitione*); ezt követi egy rövidebb ismertetés, majd jön az állítás avagy intézés (*in tristibus aut adversis saepe se insinuat*), végül következnek az intést igazoló, illusztráló történelmi példák.²⁴ Ugyanakkor tágítható is a Révay-féle módszer párhuzamainak sora, hiszen ezekben az esetekben az egyes államok intézményeinek, szokásainak, politikai berendezkedésének az összehasonlítása is felbukkan. Felhozható itt Bodin, aki szintén gyakran élt különböző jelenségek összevetésével, s akit Révay bizonyosan ismert és citált is,²⁵ valamint a megidézett

²² A vonatkozó helyet lásd Joannes BOTERUS, *Amphitheatridion, hoc est, parvum amphitheatrum, cui pauca mundi theatra comparare, vix ullum antepone amphitheatrum possis* (Lubeca: Laurentius Alberti, 1600), I[1]r–v.

²³ Lásd: RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 3.3.3.

²⁴ Az említett példát (*De superstitione*) lásd LIPSIVS, *Monita et exempla...*, 12–22. Lipsius e művére, különösen műfajára lásd Ann MOSS, „Monita et exempla politica as Example of a Genre”, in *(Un)masking the Realities of Power: Justus Lipsius and the Dynamics of Political Writing in Early Modern Europe*, eds. Eric DE BOM et alii, Brill’s studies in intellectual history 193, 97–114 (Leiden–Boston: Brill, 2011); Marijke JANSSENS, „Rhetoric and Exemplarity in Justus Lipsius’s Monita et exempla politica”, in BOM, *(Un)masking the Realities...* A *Monita* és Révay műve közötti további lehetséges kapcsolódásokra még lásd TÓTH, „Állhatosság és politika...”, 580–583.

²⁵ Bodin Révayra gyakorolt hatására lásd BARTONIEK Emma, *Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből* (Budapest: MTA Könyvtára, 1975), 396; BÓNIS, *Révay Péter*, 68–69; BENE Sándor, „A jövő története és az olvasók: 1653: Zrínyi befejezi a Vitéz hadnagyot”, in SZEGEDY-MASZÁK (főszerk.), *A magyar irodalom történetei*, 1: 493; TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona...*, 238, 247; TÓTH, „Egy lutheránus főrend...”, 65, 67, 68, 70–71.

Botero, aki az *Amphitheatridion*-ban az egyes államok bemutatásakor ugyancsak sűrűn alkalmaz ilyesféle összevetéseket.²⁶

Nem szorul különösebb bizonyításra, hogy már az előző szentenciákban is ott rejtezik Révay rendi nézőpontja – különösen ott, ahol a zsarnokok kiemelt ismeretőjegyévé tette az országgyűlések elhagyását. Ebben nem Botero és Lipsius volt a mintája, sőt ez a határozott álláspontja inkább elkülöníti tőlük.²⁷ Álljon erre még itt egy igen fontos példa. Bocskai 1604 őszén elért sikereinek ismertetése után Révay ismét az államtudományi gondolkodó (ál)orcáját veszi magára, és a következőket írja: *Ennyire elkeserednek az alattvalók, s lesz rajtuk úrrá a dühöngés, miután hosszasan kérnek valamit, de semmibe veszik őket. Az alattvalók kordában tartására tehát semmi sem hatásosabb a király bőkezűségénél és készségességénél, ha azt tisztességes és jogos ügyben engedi meg magának: mivel minden egyes ember hevesen védelmezi saját jogát és szabadságát.*²⁸ Eme bölcséletbe csomagolt vélemény nyilván Rudolf politikájának világos kritikája egy királyhű főrend tollából.²⁹ Az aforizma ilyen esetekben valójában csak elfedi, finomítja a nyers politikai álláspontot.³⁰

²⁶ Lásd BOTERUS, *Amphitheatridion*..., ff. C2r, C2v, I[1]r–v, E4v, I4v, L2r, R[1]v, R2v, X[1]r, X[1]v, Y2r stb. Munkásságára újabban, a korábbi irodalommal lásd Ferenc HÖRCHER, „The Renaissance of Political Realism in Early Modern Europe: Giovanni Botero and the Discourse of «Reason of State»”, *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa* 9 (2016): 187–210.

²⁷ Lipsiusszal kapcsolatban lásd erre fentebb. Boteróra mint az abszolút monarchia teoretikusára lásd HÖRCHER, „The Renaissance...”, 195, 202–203.

²⁸ „Bocskai végül háromezer szabad magyar gyalogoshoz folyamodott, akikkel szétvert hat-ezer németet, elfoglalta Szécsényt, Gyarmatot, Drégelyt, Palánkot, Szatmárt, Szendrőt, Sárospatakot, Putnokot, Korponát és sok más helységet. [...] e tűzvész szélteben-hosszában elharapódzott [...] Ennyire elkeserednek az alattvalók, s lesz rajtuk úrrá a dühöngés, miután hosszasan kérnek valamit, de semmibe veszik őket. Az alattvalók kordában tartására tehát semmi sem hatásosabb a király bőkezűségénél és készségességénél, ha azt tisztességes és jogos ügyben engedi meg magának: mivel minden egyes ember hevesen védelmezi saját jogát és szabadságát.” RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona*... (2021), 6.187.1–4. („[...] qui [Bocskai] tandem ad pedites Hungaros ter mille liberos confugit, cum quibus etiam sex Germanorum millia profligavit, occupavit Szécsin, Gyarmath, Dregel, Palank, Szakmár, Szendereő, Saarospaták, Putnok, Carponam et multa alia loca. [...] incendium hoc longius latiusque processit [...] Ita animi subditorum post longas et neglectas preces velut furore quodam correpti exasperantur. Nihil ergo ad continendos in officio subditos efficacius liberalitate et facilitate regis in rebus honestis et iustis admissa, quod iuris et libertatis quisque suae acerrimus est propugnator.”)

²⁹ Már Bónisnak is feltűnt ez a fontos szöveghely (lásd BÓNIS, *Révay Péter*, 20, 88), de nem hagyta, hogy kizökkentse őt saját prekonceptiójából, ugyanis egész könyvében Révay feltétlen udvarhűségét, az abszolút monarchia iránti rajongását tételezte – teljesen tévesen!

³⁰ Zászkaliczky Márton egy frissen megjelent tanulmányában hosszán elemezte azt a részt a *De monarchiában*, ahol a Bocskai-felkelésről van szó. Végkövetkeztetése az, hogy bár Révay a felkelés okaival tisztában volt (ahogy az egyébként a fenti idézetből is látszik), és a felkelt rendek követeléseivel is többnyire egyetértett, ez utóbbiakat mégsem részletezte művében, mert a módszert – az uralkodó elleni fegyveres lázadást – elutasította. Lásd ZÁSZKALICZKY Márton,

4. ÖSSZEGZÉS

Dolgozatom tartalma három pontba, avagy következtetésbe sűrítendő össze. Először is hangsúlyoznunk kell, hogy Révay a korabeli államtudományi irodalom magyarországi adaptálásában szinte egyedülálló. Az, hogy Guevara, Bodin, Lipsius, Botero és Daneau egyértelmű ismerete kimutatható nála – hogy csak a nagyobbakat említsük –, igen tájékozott és tudatos szerzőre utal, aki história mellett államtudományi munkát is akart írni. Külön aláhúznám itt Botero hatását, amelyről ugyan már magam is írtam Révay-kiadásunk bevezetőjében, de talán nem elég hangsúlyosan.

Emellett tanulmányomban arra is igyekeztem rámutatni, hogy érdemes lenne tovább gondolkodni Révay Péter sztoicizmusának mibenlétéről. Meglehet, hogy nemcsak Leiden, azaz Lipsius, hanem Strasbourg és az ottani ciceroniánus professzorok (Sturm, Junius) felé is tapogatózni kellene, amikor a koronaőr műveinek eszmevilágát vizsgáljuk. Az egyébként is elég jól látható, hogy Révay szellemi horizontja nem redukálható le a németalföldi mesterre.

Végezetül külön szeretném felhívni a figyelmet Révay módszerére, mégpedig arra, hogy az egyes történelmi események értelmezésekor az aforizmák alkotását és az exemplumok hozzárendelését gyakran használja saját politikai nézetei kommunikálására. A módszer persze nem egyedi, de a magyar történelmi irodalomban nemigen lehet más példát hozni rá – még leginkább Zrínyi Miklós Mátyás-elmékedései állíthatók vele párhuzamba.³¹ Az összevetés már csak azért is szerencsés, mert mindkét esetben egy művelt, széles látókörű, de egyben főrendi származású, tehát az ország kormányzásában is részt vevő figuráról van szó, akik ennek megfelelően gondolkoztak és írtak a magyar históriáról – a korszak politikai irodalmának ismeretében.

„Révay Péter a Bocskai-felkelésről”, in PÁLFFY, TÓTH (szerk.), *A Szent Korona első kutatója...*, 185–210.

³¹ A Zrínyi művében lévő erős Lipsius-hatásra, a sűrűn felbukkanó exemplumokra legújabban lásd BENE Sándor, „A sztoikus Zrínyi”, in *MONOKgraphia: Tanulmányok Monok István 60. születésnapjára*, szerk. NYERGES Judit, VERÓK Attila és ZVARA Edina, 69–86 (Budapest: Kosuth Kiadó, 2016), 72, 77–78, 79, 80, 84. Bene Sándor e tanulmányában szintén jelzi Révay Péter *De Monarchiájának* Mátyás-képe és a Zrínyi-mű közötti erős megfeleléseket, és azt is elképzelhetőnek tartja, hogy Zrínyi láthatta a *De monarchia* kéziratát. Lásd uo. 86. Még ha ez szerintem kizárható is (lásd TÓTH, „Egy lutheránus főrend...”, 88), a két mű közötti párhuzamokat és hasonlóságokat magam is szembeszököknek tartom, és úgy vélem, belőlük kiindulva eredményesen lehetne kutatni Hunyadi Mátyás 17. századi emlékezetének alakulását.

**A Hungarian reader of Lipsius, Bodin and Botero:
Political science, aphorisms and historical examples
in the works of Péter Révay
(Summary)**

In the 16th century, writers concerned with the functioning of the state and its laws considered history to be the main object of study of the state, as well as its wellhead, its 'raw material', and, to a large extent, they tried to establish general rules concerning the state and especially the power of princes on the basis of the study of historical texts. This conviction is clearly evident in the works of Machiavelli, Guevara, Guicciardini, Bodin, Botero, Daneau, Lipsius. Péter Révay (1568-1622), the scholarly Hungarian crown custodian, knew most of these writers well and embraced their approach and methods. In his *Histories of the Crown and of the Kingdom* (*Commentarius, De monarchia*), the Lutheran magnate not only behaves as a 'historian', but also constantly interprets his subject according to the taste of the time. This was manifested in the fact that he often inserted a general axiom, an aphorism, in connection with a historical event, which applied to the functioning of states, or contained an 'exhortation' addressed to certain political actors (princes, courtiers, etc.). Yet it cannot be said that under Révay's hand Hungarian history is transformed into a simple parable. The events of the past are assembled into a linear history, and do not lose their context when they are 'transformed' into exemplars – rather, Révay merely amplifies the lessons that can be drawn from them, and incorporates them into one of the narratives that he operates throughout his work (princely power, the rights of the orders, the Turkish question, etc.). The subject of my paper, then, is Révay's historical exemplars and aphorisms, which are interwoven throughout his historical work. I would like to examine, on the one hand, who among the above-mentioned writers on the theory of the state, and in what way, influenced the Hungarian author. On the other hand, I would also like to examine the 'function' and structure of Révay's aphorisms, and how the message of these pithy aphorisms was influenced by the author's religious and public status and offices, his denominational affiliation, and his resulting political views.

IRODALOM

- ABEL, Günter. *Stoizismus und Frühe Neuzeit: Zur Entstehungsgeschichte modernen Denkens im Felde von Ethik und Politik*. Berlin–Boston: De Gruyter, 1977.
- ÁCS Pál. „A hallgatás művészete: Rimay János és az újsztoikus ars dissimulandi”. In Ács, *Átszitált idő...*, 95–116, 467–479.
- ÁCS Pál. „A késő reneszánsz meglazult pillérei: Sztoicizmus és manierizmus az irodalomban”. In *Mátyás király öröksége: Késő reneszánsz művészet Magyarországon, 16–17. század*, szerkesztette MIKÓ Árpád és VERŐ Mária, 36–50. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 2008.
- ÁCS Pál. „A magyar irodalmi nyelv két elmélete: az erasmista és a Balassi-követő” [elektronikus dokumentum]. In *Magyar irodalomtörténet*, szerk. Horváth Iván és mások. Budapest: Gépeskönyv, 2020–2021.
- ÁCS Pál. *Átszitált idő: Tinóditól Tandoriig*. Budapest: Kalligram, 2014.
- ÁCS Pál. „Az elégikus hangvétel kezdetei a magyar lírában: Rimay János és Propertius”. In *Történeti változatok elégiára*, szerkesztette FERENCZI Attila és HAJDU Péter, 35–54. Párbeszéd-kötetek 7. Budapest: L'Harmattan, 2021.
- ÁCS Pál. „Az idő ósága”: Történetiség és történet szemlélet a régi magyar irodalomban. Budapest: Osiris Kiadó, 2001.
- ÁCS Pál. „Elváltozott idők”: Irányváltások a régi magyar irodalomban. Régi magyar könyvtár: Tanulmányok 6. Budapest: Balassi Kiadó, 2006.
- ÁCS Pál. „Keserűi Dajka János”. In *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 5, főszerkesztő KÖSZEGHY Péter, szerkesztette TAMÁS Zsuzsanna, 369–370. Budapest: Balassi, 2006.
- ÁCS Pál. „Manierizmus az irodalomban”. In *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 7, főszerkesztő KÖSZEGHY Péter, szerkesztette TAMÁS Zsuzsanna, 262–269. Budapest: Balassi, 2007.
- ÁCS Pál. „Nyelvek harca: Sylvester János irodalmi programja”. In Ács, *Átszitált idő...*, 45–57, 445–455.
- ÁCS Pál. „Prágai András”. In *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 9, főszerkesztő KÖSZEGHY Péter, szerkesztette TAMÁS Zsuzsanna, 278–281. Budapest: Balassi, 2009.
- ÁCS Pál. „Rimay János”. In *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 10, főszerkesztő KÖSZEGHY Péter, szerkesztette TAMÁS Zsuzsanna, 103–112. Budapest: Balassi, 2010.

- ÁCS Pál. „Rimay János korai versciklusai”. In ÁCS, „Az idő ósága”, 43–51.
- ÁCS Pál. „Rimay János udvari embere”. In ÁCS, „Az idő ósága”, 211–219.
- ÁCS Pál. „»Tiszta énekek« – Újfalvi Imre: *Keresztyéni énekek* (1602)”. In ÁCS, „Elváltozott idők”, 47–108.
- ÁCS Pál és SZÉKELY Júlia. „Kovács Sándor Iván és a manierizmus”. *Irodalomtörténet* 78 (2006): 515–522.
- ADAMIK Tamás. *Római irodalom. A kezdetektől a nyugatrómai birodalom bukásáig*. Pozsony, Kalligram, 2009.
- AJKAY Alinka. „Pázmány Péter a vitairó”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 126 (2022): 3–30.
- AJKAY Alinka és BAJÁKI Rita, szerk. *Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*. Vác: Mondat Kft, 2013.
- ALBRECHT, Michael von. „Seneca’s Language and Style”. In *Brill’s Companion to Seneca Philosopher and Dramatist*, edited by Gregor DAMSCHEN and Andreas HEIL, 699–744. Leiden–Boston: Brill, 2014.
- ALCIATI, Andrea. *Emblematum liber*. Augsburg: Henricus Steynerus, 1531.
- ALLEN, Phyllis. „Medical Education in 17th Century England”. *Journal of the Medicine and Allied Sciences* 1 (1946): 115–143.
- ALMÁSI BALOGH Pál. *Felelete ezen kérdésre: Tudományos művelődésünk története időszakonként mit terjeszt elénkbe a’ philosophia állapota iránt; miben s mi okra nézve vagyunk hátrább némelly nemzeteknél?* Buda: Egyetemi Nyomda, 1835.
- ALMÁSI, Gábor. *The Uses of Humanism: Johannes Sambucus (1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589), and the Republic of Letters in Central Europe*. Brill’s studies in intellectual history 185. Leiden–Boston: Brill, 2009.
- ALMÁSI Gábor és KISS Farkas Gábor. „Szöveggondozás és kapcsolatápolás: Zsámboky János életműve a reneszánsz filológia tükrében”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 117 (2013): 627–691.
- ANGERS, Julien-Eymard de. *Du stoicisme chrétien a l’humanisme chrétien: Les «Diversités» de J. P. Camus (1609–1618)*. Paris: Meaux, 1952.
- ANGYAL Endre. „Európai manierizmus és magyar irodalom”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 63 (1959): 95–101.
- ANGYAL Endre. *Udvari kultúra, udvari költészet*. Kolozsvár–Szeged: Ferenc József Egyetem Összehasonlító Irodalomtörténeti Intézet – Városi Nyomda, 1944.
- AREND, Stefanie und SITIG, Claudius, Hg. *Was ein Poëte kan! Studien zum Werk von Paul Fleming*. Berlin: De Gruyter, 2012.
- BABITS Mihály. *Az európai irodalom története*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979.
- BACHUSZ Dóra. „A legfalánkabb farkas: Révay Ferenc és családja felemelkedése (1508–1553)”. In PÁLFFY, TÓTH, szerk. *A Szent Korona első kutatója...*, 27–55.
- BACSÓ Béla. „Kép és szenvedély”. In BOROS, SZALAI, szerk. *Az érzelmek filozófiája...*, 80–89. Budapest: L’Harmattan, 2011.
- BALASSI Bálint [Gyarmathi]. *Költeményei*. Szerkesztette, a jegyzeteket írta, a bevezetést írta SZILÁDY Áron. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1879.
- BALASSI Bálint. *Összes művei*, 1. Összeáll. ECKHARDT Sándor. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1951.

- BALASSI Bálint. *Összes művei: Prózai művek, pótlások az 1. kötethez*. Összeáll. ECKHARDT Sándor. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1955.
- BALÁZS Mihály. *Felekezeti és fikció: Tanulmányok 16–17. századi irodalmunkról*. Régi magyar könyvtár: Tanulmányok 8. Budapest: Balassi Kiadó, 2006.
- BALÁZS Mihály. „Megjegyzések a Komédia Balassa Menyhárt árultatásáról értelmezéséhez”. In BALÁZS, *Felekezeti és fikció...*, 159–174.
- BALÁZS Mihály. „Újabb szempontok Ecsedi Báthori István meditációinak értelmezéséhez”. In BALÁZS, GÁBOR, szerk. *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban...*, 129–136.
- BALÁZS Mihály és GÁBOR Csilla, szerk. *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban: A kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Magyar Irodalomtudományi Tanszéke által szervezett nemzetközi konferencia előadásai*. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, 2007.
- BÁN Imre. „Klaniczay Tibor: Zrínyi Miklós”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 58 (1954): 353–359.
- BÁN Imre. „Rimay János egyik könyvének sorsa”. *A Debreceni Kossuth Lajos Tudomány-Könyvtárának Évkönyve*, 1958, 67–68.
- BÁNKI Éva. „Zemplényi Ferenc: Műfajok reneszánsz és barokk között”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 107 (2003): 760–763.
- BÁNKI Éva és TÓTH Tünde, szerk. *Allegro con brio: Írások Zemplényi Ferenc hatvanadik születésnapjára*. Budapest: Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, 2002.
- BARTONIEK Emma. *Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből*. Budapest: MTA Könyvtára, 1975.
- BARTSCH, Shadi and SCHIESARO, Alessandro, eds. *The Cambridge Companion to Seneca*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- BÁTHORY Orsolya. „Pázmány Péter Peniculus papporum”. In SZÁRAZ, FAZAKAS és IMRE szerk. *A reformáció emlékezete...*, 283–292.
- BÁTHORY Orsolya, BENE Sándor, KÁRMÁN Gábor és ZÁSZKALICZKY Márton, szerk. *Források a 17. századi magyar politikai gondolkodás történetéhez*, 1–3. Bibliotheca Hungariae Politica – Magyar Politikai Könyvtár. Budapest: Reciti, 2019–2024.
- BEC, Pierre. „Quelques réflexions sur la poésie lyrique médiévale: Problèmes et essai de caractérisation”. In DUCULOT, éd. *Mélanges offerts à Rita Lejeune*, 2 : 1309–1329.
- BEES, Robert. „Stoa, Stoizismus”. In *Historisches Wörterbuch der Rhetorik*, Bd 8, herausgegeben von Gert UEDING, 134–135. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2007.
- BEKE Antal. „Pázmány, Lippay és Esterházy levelezése I. Rákóczy Györggyel”. *Történelmi Tár* 5 (1882): 134–148, 278–325.
- BENDI Nándor. *Pázmány Péter prédikációi és az ókori klasszikusok*. Székesfehérvár: Egyházmegyei Nyomda, 1910.
- BENE László. „Akarat és szabadság a sztoikus és a platonikus hagyományban: Epiktétosz és Plótinosz”. *Világosság* 44 (2003): 107–121.
- BENE László. „A középső Sztoa és a császárkori sztoikusok”. In BOROS, szerk. *Filozófia*, 194–198.
- BENE László. „A régi Sztoa”. In BOROS, szerk. *Filozófia*, 168–184.

- BENE Sándor. *A harmadik szirén: Zrínyi Miklós költészete*. Osiris irodalomtörténet: Monográfiák. Budapest: Osiris Kiadó – Gondolat Kiadó, 2021.
- BENE Sándor. „A jövő története és az olvasók: 1653: Zrínyi befejezi a Vitéz hadnagyot”. In JANKOVITS, ORLOVSZKY, szerk. *A magyar irodalom története, I: A kezdetektől 1800-ig*, 487–500.
- BENE Sándor. „A sztoikus Zrínyi”. In NYERGES, VERÓK és ZVARA, szerk. *MONOKgraphia*, 69–86.
- BENE Sándor. „Christus medicus: Rimay János versgyűjteményének szubtextusai”. In DRASKÓCZY, ETLINGER, szerk. *Betegség és gyógyulás...*, 31–60.
- BENE Sándor. „Rimay Múzsája”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 115 (2011): 271–339.
- BENE Sándor. „Rimay vindicatus: Rimay János Justus Lipsiushoz írott leveléről”. In KECSKEMÉTI, TASI szerk. *Filológia és textológia...*, 139–188.
- BENE Sándor. „Szinkretisták és szamaritánusok: Címzavak a kora újkori magyar politikai szótárból”. In KÁRMÁN, ZÁSZKALICZKY, szerk. *Politikai nyelvek...*, 327–379.
- BENE Sándor és PINTÉR Márta Zsuzsanna, szerk. *Zrínyi Miklós és a magyarországi barokk költészet: Tudományos konferencia*, Eger, 2020. szeptember 3–5. Eger: Liceum Kiadó, 2021.
- BETULEIUS, Josquinus. *Discurs von dem höchsten Gut, welchem die Welt zu allen Zeiten mit Ernst und Fleiss nachtracht, sonst, wegen allerhand ausserlesenen Biblischen, weltlichen Historien vnd Exempeln gantz anmutig vnd nützlich zu lesen. Vor diesem vnder dem Titel eines Weltspiegels in Druck aussgangen, an jetzo aber, auff fürnemer guthertziger begeren von newem vbersehen vnd menniglich zu Gut an Tag geben*. Hanau: Johannes Halbey, 1609.
- BETULEIUS, Josquinus. *Discurs von dem höchsten Gut, welchem die Welt zu allen Zeiten mit Ernst und Fleiß nachbracht ... von neuem übersehen und ... an Tag geben*. Frankfurt: Johann Halbey, 1615.
- BETULEIUS, Josquinus. *Discurs von dem höchsten Gut, welchem die Welt zu allen Zeiten mit Ernst und Fleiß nachtracht, sonst, wegen allerhand außerlesenen Biblischen, weltlichen Historien vnd Exempeln gantz anmutig und nützlich zu lesen. Vor diesem under dem Titel eines Weltspiegels in Druck außgangen, an jetzo aber ... von newem vbersehen vnd menniglich zu Gut an Tag geben*. Frankfurt: Johannes Halbey, 1616.
- BETULEIUS, Josquinus. *Discurs von dem höchsten Gut, welchem die Welt zu allen Zeiten mit Ernst vnd Fleiß nachtracht. Sonsten wegen allerhandt außerlesenen Biblischen, Weltlichen Historien unnd Exempeln gantz anmutig und nützlich zu lesen. Vor diesem durch Josqvinvm Betvleivm zu Hanaw im Druck außgangen. Jetzo ... nachgedruckt*. Leutsch: Verlag Herrn Antonii Kramers, durch Danielem Schultz, 1618, RMNy 1164.
- Bibliographie internationale de l'humanisme et de la Renaissance: International Bibliography of Humanism and the Renaissance*. Ed. International Federation of Societies and Institutes for the Study of the Renaissance, Genève [1966–2013] – Turnhout [2014–]: Droz [1966–2013] – Brepols [2014–], 1966–.
- BIETENHOLZ, Peter G. and DEUTSCHER, Thomas Brian, eds. *Contemporaries of Erasmus: A Biographical Register of the Renaissance and Reformation*. Toronto–Buffalo–London: University of Toronto Press, 1995.

- BÍRÓ Annamária és BOKA László, szerk. *Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolathálók, író-csoportosulások*, 2. Nagyvárad: Europrint, 2017.
- BÍRÓ Csilla. „Seneca Christianus a nagyszombati Sárlos Boldogasszony Társulat kiadványai között”. In BOGÁR, DÉRI, szerk. *Barokk vallásos közösségek*, 43–53.
- BÍRÓ Csilla, KLIMA Gyula és NAGY József, szerk. *Magyar keresztény gondolkodók az Árpád-kortól napjainkig*. Budapest: Magyarságkutató Intézet, 2024.
- BITSKEY István. „A magyar barokk irodalom kezdete a Pázmány-életmű tükrében”. In BENE, PINTÉR, szerk. *Zrínyi Miklós és a magyarországi barokk költészet...*, 55–67.
- BITSKEY István. „Egy Rimay-vers világa”. In BITSKEY, *Eszmék, művek, hagyományok...*, 85–96.
- BITSKEY István. *Eszmék, művek, hagyományok: Tanulmányok a magyar reneszánsz és barokk irodalomról*. Csokonai könyvtár 7. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996.
- BITSKEY István. *Humanista erudíció és barokk világkép: Pázmány Péter prédikációi*. Humanizmus és reformáció 8. Budapest: Akadémiai, 1979.
- BITSKEY István. „Pázmány prédikációi és a Tridentinum”. In AJKAY, BAJÁKI, szerk. *Pázmány nyomában*, 77–86.
- BITSKEY István és FAZAKAS Gergely Tamás, szerk. *Humanizmus, religio, identitástudat: Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről*. Studia litteraria 45. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2007.
- BITSKEY István és GÖRÖMBEI András, szerk. *Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*. Csokonai könyvtár 31. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004.
- BLOM, Hans W. and VINKEL, Laurens C., eds. *Grotius and the Stoa*. Grotiana 22–23. Assen: Royal Van Gorcum, 2004.
- BOCATIUS, Ioannes. *Opera quae exstant omnia: Poetica*. Edited by Franciscus CSONKA. Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum, 12/1. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.
- BOETHIUS, Anicius Manlius. *Philosophiae consolationis libri 5*. Éd. Jacques Paul MIGNE. Patrologiae cursus completus, Series Latina 63. Parisiis: Garnier Fratres, 1882.
- BOGÁR Judit. „Filiczki János”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 3, 124.
- BOGÁR Judit és DÉRI Eszter, szerk. *Barokk vallásos közösségek*. Pázmány irodalmi műhely: Lelkiségtörténeti tanulmányok. Budapest: MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2017.
- BOM, Eric de, JANSSENS, Marijke, HOUDT, Toon van and PAPY, Jan, eds. *(Un)masking the Realities of Power: Justus Lipsius and the Dynamics of Political Writing in Early Modern Europe*. Brill's studies in intellectual history 193. Leiden–Boston: Brill, 2011.
- BÓNIS György. *Révay Péter*. Irodalomtörténeti füzetek 104. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981.
- BORGGREFFE, Heiner, LÜPKES, Vera und OTTOMEYER, Hans, Hg. *Moritz der Gelehrte: Ein Renaissancefürst in Europa*. Eurasburg: Minerva, 1997.
- BOROS, Gábor. „Dilthey's and Misch's «Nachverstehen» of the Neo-stoic «Natural System of the Human Sciences» in their Unfinished Projects on Pantheism”. *Intellectual History Review* 34 (2024): 231–249.

- BOROS, Gábor, Hg. *Der Einfluß des Hellenismus auf die Philosophie der Frühen Neuzeit*. Wiesbaden: Harrasowitz, 2005.
- BOROS Gábor, szerk. *Filozófia*. Akadémiai kézikönyvek. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2007.
- BOROS Gábor és SZALAI Judit, szerk. *Az érzelmek filozófiája: Szisztematikus-történeti tanulmányok*. Budapest: L'Harmattan, 2011.
- BORZSÁK István. „Az antik manierizmus kérdéséhez”. *Antik Tanulmányok* 22 (1975): 233–246.
- BOS, Frans Lukas. *Johann Piscator: Ein Beitrag zur Geschichte der reformierten Theologie*. Kampen: Kok, 1939.
- BOTERUS, Joannes. *Amphitheatridion, hoc est, parvum amphitheatrum, cui pauca mundi theatra comparare, vix ullum anteponeere amphitheatrum possis*. Lubecae: Laurentius Alberti, 1600.
- BOUTCHER, Warren. „Vernacular Humanism in the Sixteenth Century”. In *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism*, edited by Jill KRAYE, 189–202. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- BOZZAY Réka, szerk. *Történetek a mélyföldről: Magyarország és Németalföld kapcsolata a kora újkorban*. Debrecen: Printart-Press Kft, 2014.
- BRAMHALL, John. „A Vindication of True Liberty from Antecedent and Extrinsic Necessity”. In BRAMHALL, *The Works...*, 4., 3–196.
- BRAMHALL, John. *The Works of the Most Reverend Father in God, John Bramhall*. Vol. 4. Oxford: John Henry Parker, 1844.
- BRÉA, Mercedes e GRADÍN, Pilar Lorenzo. *A Cantiga de Amigo*. Vigo: Edicións de Galicia, 1998.
- BRÉA LÓPEZ, Mercedes. „Elementos popularizantes en las «Cantigas de amigo»”. In ZAMORA, ed. *Actas del Congreso Internacional „La Lengua...”*, 449–464.
- BROD, Harry. „The Construction of the Construction of Masculinities”. In HORLACHER, ed. *Constructions of Masculinity...*, 19–32.
- BROWN, Virginia, ed. *Catalogus translationum et commentariorum: Mediaeval and Renaissance Latin Translations and Commentaries: Annotated Lists and Guides*. Vol. 9. Washington: The Catholic University of America Press, 2011.
- BROWN, Virginia, HANKINS, James and KASTER, Robert A., eds., *Catalogus Translationum et Commentariorum Medieval and Renaissance Translations and Commentaries: Annotated Lists and Guides*. Vol. 12. Washington: The Catholic University of America Press, 2011.
- BUCHHOLTZ, Arend. *Geschichte der Buchdruckerkunst in Riga 1588–1888*. Riga: Müller-sche Buchdruckerei, 1890.
- BUDDAEUS, Johannes Franciscus. „De Spinozismo ante Spinosam”. In *Analecta historiae philosophicae*, herausgegeben von Walter SPARN, 309–354. Hallae Saxonum: Orphanotropheum, 1724.
- BURKE, Peter. „Tacitism, Scepticism, and Reason of State”. In BURNS, GOLDIE, eds. *The Cambridge History of Political Thought...*, 479–498.
- BURNS, J. H. and GOLDIE, Mark, eds. *The Cambridge History of Political Thought, 1450–1700*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

- CALVINUS, Iohannes. *Institutio Religionis Christianae libri quattuor*. Genevae: Oliva Roberti Stephani, 1559.
- CAMUS, Albert. *Essais*. Édité par Roger QUILLIOT et Louis FAUCON. Paris: Gallimard, 1965.
- CANTIMORI, Delio. „L' Età barocca”. In [s. ED.]. *Manierismo, barocco, rococo*, 395–417.
- CAROLIDES A CARLSPERGA, Georgius. *Farrago symbolica sententiosa, perpetuis distichis explicata*. Pragae: Typis M. Danielis Adami, 1597.
- CICERO, Marcus Tullius. „A szónok”. In CICERO, Válogatott művei, 181–255.
- CICERO, Marcus Tullius. *Válogatott művei*. Szerkesztette és fordította HAVAS László. Budapest: Európa, 1974.
- CODINA, Gabriel. „The «Modus Parisiensis»”. In DUMINUCO, ed. *The Jesuit Ratio Studiorum...*, 28–49.
- CONNELL, Raewyn W. *Férfiak: Eltűnő szerepek*. Fordította DUDIK Annamária Éva. Budapest: Noran, 2012.
- CONSTANTINESCU, Natasha. *Responses to Religious Division c. 1580–1620: Public and Privat, Divine and Temporal*. St Andrews Studies in Reformation History. Leiden–Boston: Brill, 2017.
- CORON, Antoine. „Justus Lipsius levelezése a magyarokkal és Révay Péter kiadatlan levele Lipsiushoz”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 80 (1976): 490–496.
- COSTA, Charles Desmond Nuttall, ed. *Seneca*. London: Routledge, 1974.
- CROMBRUGGEN, Henri van. „Een brief van Adriaan Saravia over Lipsius en «het huis der liefde»”. *De Gulden Passer* 28 (1950): 110–117.
- CUEVA, Edmund P., BYRNE, Shannon N. and BENDA, Frederick Joseph, eds. *Jesuit Education and the Classics*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Pub., 2009.
- CZIGÁNY István. „I. Rákóczi György erdélyi fejedelem királyellenes hadjárata a harmincéves háborúban, 1644–1646”. *Acta Academiae Agriensis, Sectio Historiae* 44 (2017): 75–96.
- CSÁSZTVAY Tünde és NYERGES Judit, szerk. *Szolgálatomat ajánlom a 60 éves Jankovics Józsefnek: Humanizmus és gratuláció*. Budapest: Balassi Kiadó – MTA Irodalomtudományi Intézet, 2009.
- CSILLAG István. „Pécseli Király Imre”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon*, 9, 88.
- Cs. SZABÓ László. „Torz magyar irodalomtörténet”. *Katolikus Szemle* 14 (1962): 177–196.
- DABKOWSKA-KUJKO, Justyna D. „Nieznany Siedemnastowieczny Polski Przekład De Constantia Justusa Lipsjusza rekonesans”. *Roczniki Humanistyczne* 60 (2012/1): 9–17.
- DAMSCHEN, Gregor and HEIL, Andreas, eds. *Brill's Companion to Seneca Philosopher and Dramatist*. Leiden–Boston: Brill, 2014.
- DANEAU, Lambert. *Politicorum Aphorismorum silva*. Antverpiae: Plantinus, 1583.
- DÁN, Róbert and PIRNÁT, Antal, eds. *Antitrinitarianism in the Second Half of the 16th Century*. *Studia humanitatis* 5. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982.
- DELRIUS, Martinus Antonius. *Syntagma tragoediae latinae in tres partes distinctum*, 1–3. Antwerpen: Ioannes Moretus, 1593–1594.
- DELRIUS, Martinus Antonius. *Disquisitionum magicarum libri sex in tres tomos partiti*. Lovanii: Rivius, 1599.

- DENEIRE, Tom and LANDTSHEER, Jeanine de. „Lipsiana in the Waller Manuscript Collection: In Particular an Unknown Letter From Johannes Sambucus (1582) and a Letter to Janus Dousa (1583) Reconsidered”. *Humanistica Lovaniensia: Journal of Neo-Latin Studies* 57 (2008): 209–226.
- DÉTSZY Mihály. *Sárospatak vára*. Sárospatak: Rákóczi Múzeum, 2002.
- DÉZSI Lajos. *Szenczi Molnár Albert naplója, levelezése és irományai*. Budapest: MTA, 1898.
- DIENES Dénes. „Szenci Csene Péter”. In KÖSZEGHY, Tamás, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 11, 75. Budapest: Balassi, 2011.
- DILTHEY, Wilhelm. *Weltanschauung und Analyse des Menschen seit Renaissance und Reformation*. Gesammelte Schriften 2. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1977.
- DI FRANCESCO, Amedeo. „A manierizmus kérdése – Klaniczay után”. In *Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerkesztette BITSKEY István és GÖRÖMBEI András, 265–286. Csokonai könyvtár 31. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004.
- DODSON, Joey and BRIONES, David eds. *Paul and Seneca in Dialogue*. Leiden: Brill, 2017.
- DOMANNUS, Johannes. *Pro Westphalia ad cl. v. Iustum Lipsium apologeticus*. Helmstedt: Jakob Lucius, 1591.
- DOMANNUS, Johannes. „Pro Westphalia ad cl. v. Iustum Lipsium apologeticus”. In HAMMELMANN, Opera genealogico-historica..., 1432–1460.
- DRASKÓCZY Eszter és ETLINGER Mihály, szerk. *Betegség és gyógyulás a kora újkori irodalomban (1450–1760)*. Reciti konferenciakötetek 16. Budapest: Reciti Kiadó, 2022.
- DRÜLL, Dagmar. *Heidelberger Gelehrtenlexikon 1386–1651*. Berlin – Heidelberg – New York: Springer, 2002.
- DUCULOT, Jean, éd. *Mélanges offerts a Rita Lejeune*, 1–2. Gembloux: Duculot, 1969.
- DUGAN, John. *Making a New Man: Ciceronian Self-fashioning in the Rhetorical Works*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- DUKKON Ágnes. „Frölich Dávid”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 3, 224–225.
- DUMINUCO S. J., Vincent J., ed. *The Jesuit Ratio Studiorum: 400th Anniversary Perspectives*. New York: Fordham University Press, 2000.
- DUNKLE S. J., Brian. „Classics, Patristics and the Development of the Jesuits Ratio Studiorum”. In CUEVA, BYRNE and BENDA, eds. *Jesuit Education...*, 41–54.
- ECKHARDT Sándor. „Balassi Bálint irodalmi mintái”. In ECKHARDT, *Balassi-tanulmányok*, 172–252.
- ECKHARDT Sándor. *Balassi-tanulmányok*. Szerkesztette KOMLOVSZKY Tibor. Irodalomtörténeti könyvtár 27. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972.
- ECKHARDT Sándor. „Trubadúrok Magyarországon”. *Irodalomtörténet* 49 (1961): 129–137.
- ÉDES Gergely *Írmat’i és danái*. Vác: Máramarosi Gottlieb Antal, 1803.
- EGYED Emese, PAKÓ László és SÓFALVI Emese, szerk. *Certamen VI: Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2019.
- EPICTETI *Enchiridon, hoc est Pugio, sive Ars humanae vitae corretrix, item Thebeti tabula, qua vitae humanae prudenter instituendae ratio continetur*. Interpr., annot. (et alia

- eiusdem argumenti in studiorum gratiam et usum) Hieronymus WOLFIUS. Basileae: Johannes Oporinus, 1561.
- EPICTETI Philosophi Stoici *Enchiridion, in quo ingeniosissime docetur, quemadmodum ad animi tranquillitatem beatitudinemque praesentis vitae perveniri possit, quam ingeniosus lector profecto consequetur, si adiectas commentarios in pectus admiserit*. Claudio-poli: Gasparus Helt, 1582, RMNy 565.
- EPICTETUS. *Moralis philosophiae medulla, docens quo pacto ad animi tranquillitatem beatitudinemque praesentis vitae pervenire possit, nempe Epicteti Enchiridion Graece et Latine*. Explan. Thomas NAOGEOGIUS. Argentorati: Wendelinus Rihelius, 1554.
- EPIKTÉTOSZ *Összes művei*. Fordította, a jegyzeteket írta, az utószót írta STEIGER Kornél. Electa. Budapest: Gondolat Kiadó, 2014.
- EPIKTÉTOSZ *Összes művei*. Fordította, a jegyzeteket írta, az utószót írta STEIGER Kornél. Electa. Budapest: Gondolat Kiadó, 2016, 2. kiad.
- ERDÉLYI, János. *A bölcsészet Magyarországon*. Budapest: Franklin Társulat, 1885.
- [ESTERHÁZY Miklós]. *A magyarországi palatinusnak, gróf Esterházy Miklósnak Lónyai Zsigmondhoz és némely vármegyékhez írt leveleinek igaz parája*. Bécs: Kosmerovius Máté, 1645, RMNy 2096.
- [ESTERHÁZY Miklós]. *A magyarországi palatinusnak, gróf Esterházy Miklósnak Rákóczi György erdélyi fejedelemlnek írt egy-néhány intő leveleinek igaz parája*. Pozsony: Typographia Societatis Jesu, 1644, RMNy 2075.
- [ESTERHÁZY Miklós]. *Galantai gróf Esterházy Miklós munkái*. Sajtó alá rendezte TOLDY Ferenc. Pest: Emich és Eisenfesz, 1852.
- FALVY, Zoltán. *Mediterranean Culture and Troubadur Music*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986.
- FARCÁDI Botond. „Neosztoicizmus és antitrinitarizmus Thordai János zsoltáraiban”. In GÁBOR, szerk. *Szöveghagyomány és íráskultúra...*, 161–185.
- FAZAKAS Gergely Tamás. *Siralmas imádság és nemzeti önszemlélet: A lamentációs és penitenciás sírás a 17. század második felének magyar református imádságoskönyveiben*. Csokonai könyvtár 50. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012.
- FERENCZI Attila és HAJDU Péter, szerk. *Történeti változatok elégiára. Párbeszéd-kötetek 7*. Budapest: L'Harmattan, 2021.
- FERENCZI Zoltán. *Rimay János, 1573–1631. Magyar történelmi életrajzok*. Budapest: Athenaeum, 1911.
- FERRERO, Anna Maria. „Lost and Fragmentary Works”. In DAMSCHEN, HEIL, ed. *Brill's Companion to Seneca...*, 207–212.
- FILICZKI DE FILEFALVA, Iohannes. *Carmina quae exstant omnia*. Ed., introd., comm. Dávid MOLNÁR. Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Avorum: Series Nova 20. Budapest: Reciti, 2023.
- FILICZKI DE FILEFALVA, Iohannes. *Carminum liber primus; Carminum liber secundus, sive miscella epigrammata*. Basileae: Typis Johannis Schroeteri, 1614.
- FILICZKI FARKASFALVANUS, Ioannes. *Xenia Natalitia etc. Magnificis, generosis, egregiis, nobilissimis viris, prudentia, eruditione, maxima rerum experientia, et virtute praestantissimis, D[omi]nis. Mecaenatibus, ac patronis suis, omnibus Christianae pietatis*

- officiis colendis, ad edendum geni sui indicium, animi grati testimonium, debitaе observantiae monimentum, strenae loco in recens ineuntis Anni M. DC. IV. felix auspiciu, felicioru processu, felicissimu exitu, ac laetioru semper recursum, ab Ioanne Filiczio Farkasfalvano Hungaro Sepusio dedicata, consecrata, et oblata.* Pragae: Typis Schumanianis, 1604.
- FISCHER, Susanna E. „Systematic Connections between Seneca’s Philosophical Works and Tragedies”. In DAMSCHEN, HEIL, ed. *Brill’s Companion to Seneca...*, 745–768.
- FONSECA, Pedro da. *Institutionum Dialecticarum libri octo.* Olysippone [Lisszabon]: Joannes Blavius, 1564.
- FONSECA, Pedro da. *Isagoge Philosophica.* Olysippone [Lisszabon]: Antonius Alvarez, 1591.
- FOUCAULT, Michel. *Sécurité, Territoire, Population: Cours au Collège de France, 1977–78.* Paris: Gallimard, 2004.
- FÖRKÖLI Gábor. „Révay Péter iskolai jegyzetei”. In Pálffy, Tóth (szerk.), *A Szent Korona első kutatója...*, 119–143.
- FÖRKÖLI, Gábor. „Copia and Historical Note-Taking in an Academic Environment: The Scholarly Manuscripts of the Hungarian Historiographer Péter Révay”. In LEPRI, ed. *Knowledge Shaping...*, 29–68.
- FRADENBURG, Louise and FRECCERO, Carla, eds. *Premodern Sexualities.* New York – London: Routledge, 1996.
- FRANCKEN, Christian. *Opere a stampa.* A cura di e con un saggio introduttivo (Christian Francken e la crisi intellettuale della Riforma) di Mario BIAGIONI. Premessa di Gianni PAGANINI. Temi e testi 128. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 2014.
- FUKUYAMA, Francis. *The End of History and the Last Man.* New York – Toronto: Maxwell Macmillan, 1992.
- FÜRST, Alfons. „Testimonien”. In FÜRST, FUHRER, SIEGERT und WALTER, Hgg. *Der apokryphe Briefwechsel zwischen Seneca und Paulus...*, 68–82.
- FÜRST, Alfons, FUHRER, Therese, SIEGERT, Folker und WALTER, Peter, Hgg. *Der apokryphe Briefwechsel zwischen Seneca und Paulus: Zusammen mit dem Brief des Mordechai an Alexander und dem Brief des Annaeus Seneca über Hochmut und Götterbilder eingeleitet.* Sapere 11. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006.
- FÜSSEL, Stephan, Hg. *Deutsche Dichter der frühen Neuzeit (1450–1600): Ihr Leben und Werk.* Berlin: Schmidt, 1993.
- GÁBOR Csilla. *Káldi György prédikációi: Források, teológia, retorika.* Csokonai könyvtár 24. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó – Debreceni Egyetem, 2001.
- GÁBOR Csilla, szerk. *Szövegagyomány és íráskultúra a korai újkorban: Tanulmányok a BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszéken folyó kutatások köréből (középkor, kora újkor) 2004–2006.* Egyetemi füzetek: Bolyai Társaság, 5. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, 2007.
- GAETANI, Giovanni. „The Noble Art of Misquoting Camus: From its Origins to the Internet Era”. *The Journal of Camus Studies*, 2015, 37–49.
- GALAVICS Géza, HERNER János és KESERŐ Bálint, szerk. *Collectanea Tiburtiana: Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére.* Szeged: JATE, 1990.

- GELEJI KATONA István. *Titkok titka*. Gyulafehérvár: Typographia Principis, 1645.
- GELEJI KATONA István. *Váltság titka*. Várad: Szenci Kertész Ábrahám, 1645.
- GERENCSÉR István. *A filozófus Pázmány*. Palaestra Calasanciana 19. Budapest: Élet, 1937.
- GERÉZDI Rabán. *A magyar világi líra kezdetei*. Irodalomtörténeti könyvtár 7. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1962.
- GIEBERMANN, Gerriet. „Albert Molnár (1574–1634) ungarischer reformierter Theologe und Wandergelehrter, 1615–1619 Kantor und Rektor in Oppenheim”. *Oppenheimer Hefte* 30–31 (2005): 3–100.
- GILICZE Gábor. „Pathai István”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 9, 77–78.
- GINTLI Tibor, szerk. *Magyar irodalom*. Akadémiai kézikönyvek. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010.
- GOTTMANN, Carola L. und HÖRNER, Petra. *Lexikon der deutschsprachigen Literatur des Baltikums und St. Petersburgs vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 1–3. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2011.
- GÖMÖRI György. „Ismeretlen Szenci Molnár Albert-vers egy marburgi antológiában”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 107 (2003): 532–534.
- GÖMÖRI György. „Újfalvi Imre angliai kapcsolatairól”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 86 (1982): 52–56.
- GRAFTON, Anthony. „The New Science and the Tradition of Humanism”. In KRAYE, ed. *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism*, 203–223.
- GRAVER, Margaret R. *Stoicism and Emotion*. Chicago: The University of Chicago Press, 2007.
- GRIFFIN, Miriam T. *Seneca on Society: A Guide to De Beneficiis*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- GUEVARA, Antonius de. *Horologium principum, sive de vita M. Aurelii imp. libri III*. Opera et studio Ioannis WANCKELII. Torgae: Henningus Grosius, 1611.
- GUNDLACH, Franz. *Catalogus professorum academiae Marpurgensis: Die akademischen Lehrer der Philips-Universität Marburg von 1527 bis 1910*. Marburg: Elwert, 1927.
- GÜNTHER, Hans-Christian, ed. *Brill's Companion to Propertius*. Brill's companions in classical studies. Leiden–Boston: Brill, 2006.
- HALL, Joseph. *Heaven upon Earth: Or of True Peace, and Tranquillity of Minde*. London: John Porter – Humphrey Lownes, 1606.
- HALL, Joseph. *Quo vadis? A Iust Censure of Travell as it is Commonly Undertaken by the Gentlemen of Our Nation*. London: Edward Griffin for Nathaniel Butter, 1617.
- HAMMELMANN, Hermann. *Opera genealogico-historica de Westphalia et Saxonia*. Cong. Casimirus WASSERBACH. Lemgoviae: Meyer, 1711.
- HARDY, Robert B. *A Study of Erasmus's Editions of the Works of Lucius Annaeus Seneca*. (<https://digitalcommons.oberlin.edu/honors/613>.) Oberlin: Honors paper, 613, 1986.
- HARGITTAY Emil. *Gloria, fama, literatura: Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejlődési tükrökben*. Historia litteraria 10. Budapest: Universitas Kiadó, 2001.

- HARGITTAY Emil. „»Nincs oly rossz könyv, melyben semmi jó nem találtatnék«: A tolerancia és ökumenizmus gondolata Pázmány műveiben”. In KICZENKO, THIMÁR, szerk. *A XIX. század vonzásában...*, 67–73.
- HARGITTAY Emil, szerk. *Textológia és forráskritika: Pázmány-kutatások 2006-ban*. Pázmány irodalmi műhely: Tanulmányok 6. Piliscsaba: PPKE BTK, 2006.
- HARGITTAY Emil, vál., s. a. r., jegyz. *Régi magyar levelestár XVI–XVII. század*. 1–2. Magyar hírmondó. Budapest: Magvető, 1981.
- HAVAS László. „Költői időszemlélet a későreneszánsz és a barokk határán”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 86 (1982): 667–677.
- HEESAKKERS, Chris L. and MATHEEUSSEN, Constantinus, eds. *Two Neo-latin Menippean Satires: Justus Lipsius: Somnium – Petrus Cunaeus Sardi venales*. Textus minores 54. Leiden: Brill, 1980.
- HELTAI János. „Adattár a heidelbergi egyetemen 1595–1621 között tanult magyarországi diákokról és pártfogóikról”. *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, 1980, 243–347.
- HELTAI János. *Alvinczi Péter és a heidelbergi peregrinusok*. Humanizmus és reformáció 21. Budapest: Balassi Kiadó, 1994.
- HERCZEGH Gyula. „Szabó Zoltán: Kis magyar stílustörténet”. *Magyar Nyelvőr* 96 (1972): 100–105.
- HEUERMANN, Georg. *Geschichte des Reformirten Gräfllich Bentheimschen Gymnasium illustre Arnoldinum Zu Burgsteinfurt*. Burgsteinfurt: Brackmann, 1878.
- HINDS, Stephen. „Petrarch, Cicero, Virgil: Virtual Community in Familiares 24, 4”. *Materiali e discussioni per l'analisi dei testi classici (Re-Presenting Virgil: Special Issue in Honor of Michael C. J. Putnam)* 52 (2004): 157–175.
- HINE, Harry M. „Seneca and Paul: The First Two Thousand Years”. In DODSON, BRIONES, eds. *Paul and Seneca in Dialogue*, 22–48.
- HOLLIS, Adrian. „Propertius and Hellenistic Poetry”. In GÜNTHER, ed. *Brill's Companion to Propertius*, 92–125.
- HORLACHER, Stefan, ed. *Constructions of Masculinity in British Literature from the Middle Ages to the Present*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- HORN Ildikó. „I. Rákóczi György”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 9, 364–366.
- HORVÁTH Iván. „A közép-európai humanizmus kérdései (Ülésszak Lackner Kristóf születésének 400. évfordulója alkalmából) Sopron, 1971. május 6–8.”. *Helikon: Világirodalmi Figyelő* 17 (1974): 470–476.
- HORVÁTH Iván. *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1982.
- HORVÁTH Iván. *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2018 (2. kiad.).
- HORVÁTH Iván és TÓTH Tünde. „Rimay János ifjúkori versgyűjteményének rekonstrukciója”. *Palimpszeszt* 17 (2002). (<http://magyar-irodalom.elte.hu/palimpszeszt/zempenyi/06.htm>)
- HORVÁTH Margaréta. „Újabb problémafelvetések az Istenes énekek kiadástörténetéhez”. *Verso: Irodalomtörténeti folyóirat* (Pécs) 6 (2023/1): 29–50.

- HORVÁTH Mihály. „Kismartoni regeszták 1617–1645”. *Magyar Történelmi Tár* 10 (1861): 94–106.
- HORVÁTH Viktor. *A vers ellenforradalma*. Budapest: Magvető, 2014.
- HOTSON, Howard. *Commonplace Learning: Ramism and its German Ramifications, 1543–1630*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- HOTSON, Howard. „Ramizmus: Egy irodalmi és pedagógiai mozgalom technológiai, valósi és társadalmi dimenziói”. Fordította ZÁSZKALICZKY Márton. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 55 (2009): 116–141.
- HOVEN, René. „Les réactions de Juste Lipse aux critiques suscitées par la publication du Constantia”. In MOUCHEL, réunies. *Juste Lipse (1547–1606) en son temps...*, 413–422.
- HÖRCHER, Ferenc. „The Renaissance of Political Realism in Early Modern Europe: Giovanni Botero and the Discourse of «Reason of State»”. *Krakowskie Studia z Historii Panstwa i Prawa* 9 (2016): 187–210.
- IMRE Mihály, FAZAKAS Gergely és SZÁRAZ Orsolya, szerk. *Eruditio, virtus et constantia: Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011.
- JAMES, Susan. „Spinoza the Stoic”. In SORELL, ed. *The Rise of Modern Philosophy*, 289–316.
- JANKOVICS József. *Ex Occidente...: A XVI. századi magyar irodalom európai kapcsolatai*. Régi magyar könyvtár: Tanulmányok 3. Budapest: Balassi Kiadó, 1999.
- JANKOVICS József. „Pataki Fűsüs János”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 9, 74–76.
- JANKOVICS József. „Udvarellenes tendenciák a 17. század eleji magyar költészetben”. In JANKOVICS, *Ex Occidente...*, 23–37. Régi magyar könyvtár: Tanulmányok 3. Budapest: Balassi Kiadó, 1999.
- JANKOVICS József, KÖSZEGHY Péter és SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, szerk. *Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény II: A 16. század magyar nyelvű világi irodalma*. Budapest: Balassi Kiadó, 2000.
- JANKOVITS László. „A könnyező orvos: Rimay János Ilona-verse”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 122 (2018): 785–802.
- JANKOVITS László. „Hüvelmény: Rimay János egyedi kifejezése”. *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 29 (2006): 107–114.
- JANKOVITS László. „Részlet Rimay János Szép magyar komédiájából: »Mi lelt? Azt kérhetnéd ...«”. In PANDUR, ROSNER és THOMKA, szerk. *Hamlet felnevet...*, 121–127.
- JANKOVITS László. „Rimay elvállik”. In JANKOVITS, PÁLFY, PAP és TÓTH, szerk. *Tárgyi, nyelvi és dramaturgiai magyarázatok...*, 189–201.
- JANKOVITS László. „Rimay János levele Naprághy Demeterhez”. *Arrabona: Múzeumi Közlemények* 57 (2019): 59–72.
- JANKOVITS László és ORLOVSZKY Géza, szerk. *A magyar irodalom története, 1: A kezdetektől 1800-ig*. Budapest: Gondolat, 2007.
- JANKOVITS László, PÁLFY Eszter, PAP Balázs és TÓTH Orsolya, szerk. *Tárgyi, nyelvi és dramaturgiai magyarázatok, konkordanciák: Tanulmányok a 80 éves Nagy Imre tiszteletére*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2020.

- JANSSENS, Marijke. „Rhetoric and Exemplarity in Justus Lipsius's *Monita et exempla politica*”. In BOM, JANSSENS, HOUDT, and PAPY, eds. *(Un)masking the Realities of Power...*, 115–134.
- JAVELLUS, Chrysostomus. *Commentarii in Logicam Aristotelis*. Lugduni: Sebastianus B. Honoratus, 1555.
- JENEI Ferenc, s. a. r. *Pécseli Király Imre, Miskolczi Csulyak István és Nyéki Vörös Mátyás versei*. Régi magyar költők tára: XVII. század 2. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1962.
- JOUVANCY, Joseph de. *Magistris scholarum inferiorum Societatis Jesu de ratione discendi et docendi*. Florentiae: Michael Nestenius, 1703.
- JULOW Viktor. „Csokonai klasszicizmusa és manierizmusa”. *Alföld* 24 (1973/11): 80–84.
- KAPLAN, Benjamin J. *Calvinists and Libertines: Confession and Community in Utrecht 1578–1620*. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- KÁRMÁN Gábor. „A »kassai polgárok válasza« I. Rákóczi György kállói kiáltványára: Egy katolikus politikai pamflet 1644-ből”. *Lymbus: Magyarágtudományi Forrásközlemények* 19 (2021): 467–490.
- KÁRMÁN Gábor. „Bellum iustum-érvelések II. Rákóczi György háborúiban”. *Századok* 140 (2006): 939–942.
- KÁRMÁN Gábor. *Erdélyi külpolitika a vesztfáliai béke után*. Budapest: L'Harmattan – Transylvania Emlékeiért Tudományos Egyesület, 2011.
- KÁRMÁN Gábor és ZÁSZKALICZKY Márton, szerk. *Politikai nyelvek a 17. század első felének Magyarországon*. Budapest: Reciti Kiadó, 2019.
- [KÁROLI Gáspár, ford.] *Szent Biblia, az az Istennek O es Wy testamentvmanac prophetác es apostoloc által meg iratott szent könyvei*. Vizsoly: Mantskovit Bálint, 1590, RMNy 652.
- [KÁROLI Gáspár, ford.] *Szent Biblia: Az Az Istennek Ő Es Uy Testamentomaban Foglaltatott egész szent Irás*. S. a. r. SZENCI MOLNÁR Albert. Oppenheim: Levinus Hulszius özvegye, Hieronymus Galler, 1612, RMNy 1037.
- [KÁROLI Gáspár, ford.] *Szent Biblia, az az Istennek Ő és Uy Testamentomában foglaltatott egész Szent Irás. Magyar nyelvre fordítatott Cároli Gáspár által, es mostan negyedszer [2] A' franciai nótákra Molnar Albertvl rendelt Sóltár könyvel [3] Palatinátusi Catechismussal s egy-házi könyörgéseknek és ceremóniáknak formáival egyetembe ki botsztatott a' belgiomi académiákban tanuló magyaroknak forgolódások által*. S. a. r. SZENCI MOLNÁR Albert. Amstelodamban: Jansonivs János, 1645, RMNy 2091.
- KATONA Tamás, szerk. *A korona kilenc évszázada: Történelmi források a magyar koronáról*. Budapest: Magyar Helikon, 1979.
- KAZINCZY Ferenc *Levelezése*. Sajtó alá rendezte VÁCZY János, HARSÁNYI István, BERLÁSZ Jenő, BUSA Margit, CSAPODI CSABÁNÉ és FÜLÖP Géza. Kazinczy Ferenc Összes művei, 3. Osztály: Levelezés. Budapest: MTA – Akadémiai Kiadó, 1–23, 1890–1960.
- KECSKEMÉTI Gábor. „A barokk korszakfogalom a retorikatörténeti kutatások kiteljesedése után”. In BENE, PINTÉR, szerk. *Zrínyi Miklós és a magyarországi barokk költészet...*, 15–53.
- KECSKEMÉTI Gábor. „A böcsületre kihaladott ékes és mesterséges szóllás, írás”: *A magyarországi retorikai hagyomány a 16–17. század fordulóján*. Irodalomtudomány és kritika: Tanulmányok. Budapest: Universitas Kiadó, 2007.

- KECSKEMÉTI Gábor. „A humanista filológiai hagyomány és Magyarország”. In KECSKEMÉTI, TASI, szerk. *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban...*, 13–51.
- KECSKEMÉTI Gábor. „Rimay retorikai nézeteinek forrásai és összetevői”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 109 (2005): 222–242.
- KECSKEMÉTI Gábor és TASI Réka, szerk. *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban: Tudományos konferencia, Miskolc, 2011. május 25–28.* Miskolc: Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 2012.
- KER, James. *The Deaths of Seneca*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2009.
- KÉRI Sámuel. *Kereszttyén Seneca, azaz Lucius Annaeus Seneca Leveleiből kiszedtetett és XXXVIII részre osztott kereszttyéni virágok*. Bécs: Cosmerovius Máté, 1654, RMK I, 882.
- KESERŰ, Bálint. „Christian Franckens Tätigkeit im ungarischen Sprachgebiet und sein unbekanntes Werk «Disputatio de incertitudine religionis christianae»”. In DÁN, PIRNÁT, eds. *Antitrinitarianism...*, 73–84.
- KESERŰ Bálint. „Christian Francken tevékenysége Erdélyben és ismeretlen műve, a *Disputatio de incertitudine religionis christianae*”. In KESERŰ, Ráció és rajongás..., 39–46.
- KESERŰ Bálint. „Epiktétos magyarul – a XVII. század elején”. *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 3 (1963): 3–44.
- KESERŰ Bálint. „Heterodoxia és késő humanizmus Közép-Európa keleti részében [1987]”. In KESERŰ, Ráció és rajongás..., 13–23.
- KESERŰ Bálint. *Ráció és rajongás: Eszmeforgalom Nyugat-Európától Erdélyig (1580–1730)*. Szerkesztette BALÁZS Mihály és FONT Zsuzsa. Humanizmus és reformáció 38. Budapest: Balassi Kiadó, 2018.
- KESERŰ Bálint. „Szerzői utószó”. In KESERŰ, *Újfalvi Imre...*, 140–145.
- KESERŰ Bálint. *Újfalvi Imre és a későhumanista ellenzék: Keserű Bálint tanulmányai*. Szerkesztette HERNER János, előhang és BALÁZS Mihály. Peregrinatio Hungarorum 10. Szeged: Európa alapítvány, 2023.
- KESERŰ Bálint. *Újfalvi Imre és az európai „későhumanista ellenzék”*. Irodalomtörténeti dolgozatok 54. Szeged: SZTE Magyar Irodalomtörténeti Intézet, 1969.
- KESERŰ Bálint. *Vallási-ellenzéki törekvések a magyar késő-reneszánszban: Kandidátusi értekezés kézírata*. MTAK Kézirattár D 6144. Szeged, 1973.
- KESSLER, Eckhard, Hg. *Germania latina – Latinitas teutonica: Politik, Wissenschaft, humanistische Kultur vom späten Mittelalter bis in unsere Zeit*, 1–2. Humanistische Bibliothek, 1/54. München: Fink, 2003.
- KICZENKO Judit és THIMÁR Attila, szerk. *A XIX. század vonzásában: Tanulmányok T. Erdélyi Ilona tiszteletére*. Pázmány irodalmi műhely: Tanulmányok 3. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, 2001.
- KISS Anna. „Dengelegi Bíró Péter”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 2, 182.
- KISS Réka és LÁNYI Gábor, szerk. *Hagyomány, identitás, történelem 2021*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet, 2022.
- KISS Réka és LÁNYI Gábor, szerk. *HIT 2018: Hagyomány, identitás, történelem*. Reformáció öröksége könyvek 1. Budapest: L'Harmattan – Károli Gáspár Református Egyetem, 2019.

- KLANICZAY Tibor. „A magyar barokk irodalom kialakulása”. In KLANICZAY, *Reneszánsz és barokk...*, 361–436.
- KLANICZAY Tibor. „A magyar barokk irodalom kialakulása”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 64 (1960): 319–341, 443–461.
- KLANICZAY Tibor. „A magyar későreneszánsz problémái: Stoicismus és manierizmus”. In KLANICZAY, *Reneszánsz és barokk...*, 303–339.
- KLANICZAY Tibor. „A magyar későreneszánsz problémái: Stoicizmus és manierizmus”. In KLANICZAY, *Reneszánsz és barokk: Tanulmányok...*, 241–269, 461–463.
- KLANICZAY Tibor. „A magyar későreneszánsz problémái: Stoicismus és manierizmus”. *Irodalomtörténet* 48 (1960): 41–61.
- KLANICZAY Tibor. „A magyar reneszánsz kutatás másfél évtizede, 1948–1963”. In KLANICZAY, *A múlt nagy korszakai*, 123–165, 467–476.
- KLANICZAY Tibor. „A manierizmus esztétikája”. In KLANICZAY, szerk. *A manierizmus*, 7–111.
- KLANICZAY Tibor. „A manierizmus politikai filozófiája: Paruta és Lipsius (1985)”. In KLANICZAY, *Stílus, nemzet és civilizáció*, 224–235.
- KLANICZAY Tibor. *A múlt nagy korszakai*. Budapest: Szépirodalmi Könyvtár, 1973.
- KLANICZAY Tibor. „A reneszánsz stílusa”. In KLANICZAY, *Stílus, nemzet és civilizáció*, 179–191.
- KLANICZAY Tibor. „A reneszánsz válsága és a manierizmus”. In KLANICZAY, *A múlt nagy korszakai*, 226–282.
- KLANICZAY Tibor. „A reneszánsz válsága és a manierizmus”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 74 (1970): 419–450.
- KLANICZAY Tibor. „A szerelem költője”. In KLANICZAY, *Reneszánsz és barokk...*, 183–295, 574–576.
- KLANICZAY Tibor. „Az arisztokrácia és Justus Lipsius politikai gondolkodása”. In KLANICZAY, *Stílus, nemzet és civilizáció*, 236–249.
- KLANICZAY Tibor. „Az irodalomtörténeti szintézis néhány kérdése”. In KLANICZAY, *Marxizmus és irodalomtudomány*, 36–65.
- KLANICZAY Tibor. „Garas Klára: Magyarországi festészet a XVII. században”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 59 (1955): 382–386.
- KLANICZAY Tibor. „Hozzászólás Balassi és Rimay verseinek kritikai kiadásához”. *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei* 11 (1957): 265–338.
- KLANICZAY, Tibor. *La crisi del Rinascimento e il manierismo*. Premessa, trad. Riccardo SCRIVANO. Strumenti di ricerca 1. Roma: Bulzoni, 1973.
- KLANICZAY Tibor. *Marxizmus és irodalomtudomány*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1964.
- KLANICZAY Tibor. *Reneszánsz és barokk: Tanulmányok a régi magyar irodalomról*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961.
- KLANICZAY Tibor. *Reneszánsz és barokk: Tanulmányok a régi magyar irodalomról* (1961). Szeged: Szukits Könyvtár, 1997.
- KLANICZAY Tibor. *Stílus, nemzet és civilizáció*. Szerkesztette KÖSZEGHY Péter és KLANICZAY Gábor. Régi magyar könyvtár: Tanulmányok 4. Budapest: Balassi Kiadó, 2001.

- KLANICZAY Tibor. *Zrínyi Miklós*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1964.
- KLANICZAY Tibor, szerk. *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. A magyar irodalom története 2*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1964.
- KLANICZAY Tibor, szerk., bev. *A manierizmus*. Budapest: Gondolat, 1975.
- KOHN, Thomas D. „Who Wrote Seneca's Plays?”. *The Classical World* 96 (2003): 271–280.
- KOVÁCS József László. „Lackner Kristóf”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 6, 346–348.
- KÖLCSEY Ferenc. *Összes költeményei – Nemzeti hagyományok – Parainesis*. Szerkesztette SZABÓ G. Zoltán. Osiris klasszikusok. Budapest: Osiris, 2008.
- KÖSZEGHY Péter. „Batthyány (II.) Ferenc”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 1, 311–312.
- KÖSZEGHY Péter. „Bojti Veres Gáspár”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 1, 406.
- KÖSZEGHY Péter. „Horváth Iván: Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben. Bp. 1982. Akadémiai K. 337 I.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 91–92 (1987–1988): 310–338.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 1. Budapest: Balassi, 2003.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 2. Budapest: Balassi, 2004.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 3. Budapest: Balassi, 2005.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsa, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 5. Budapest: Balassi, 2006.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 6. Budapest: Balassi, 2006.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 7. Budapest: Balassi, 2007.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 9. Budapest: Balassi, 2009.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 10. Budapest: Balassi, 2010.
- KÖSZEGHY Péter, főszerk., TAMÁS Zsuzsanna, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon: Középkor és kora újkor*, 11. Budapest: Balassi, 2011.
- [KÖSZEGHY Péter], szerk. *Jankovics József 50. születésnapjára*. Budapest: Balassi Kiadó – Rebakucs, 1999.
- KRAYE, Jill. „Philologists and Philosophers”. In KRAYE, ed. *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism*, 142–160.
- KRAYE, Jill. „Stoicism in the Renaissance from Petrarch to Lipsius”. In BLOM, VINKEL, eds. *Grotius and the Stoa*, 21–45.
- KRAYE, Jill, ed. *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

- KRUPPA Tamás. „Megjegyzések a Bocskai-féle kiáltvány és Rimay János portai orációjának hátteréhez”. *Lymbus: Magyarságtudományi Közlemények* 12 (2014): 17–37.
- KRÜNER, Friedrich. *Johann von Rusdorf: Kurpfälzischer Gesandter und Staatsmann während des dreißigjährigen Krieges*. Nachdruck der Originalausgabe aus dem Jahr 1876. Norderstedt: Hansebooks, 2016.
- KUNSTMANN, Heinrich. *Die Nürnberger Universität Altdorf und Böhmen: Beiträge zur Erforschung der Ostbeziehungen deutscher Universitäten*. Köln–Graz: Böhlau, 1963.
- LAARMANN, Matthias. „Seneca the Philosopher”. In DAMSCHEN, HEIL, eds. *Brill’s Companion to Seneca...*, 53–72.
- LAGERLUND, Henrik and HILL, Benjamin, eds. *The Routledge Companion to Sixteenth Century Philosophy*. New York – London: Routledge Taylor & Francis Group, 2017.
- LAGRÉE, Jacqueline. *Juste Lipse: Restauration du stoïcisme*. Philologie et Mercure. Paris: Vrin, 2002.
- LAGRÉE, Jacqueline. „Justus Lipsius and Neostoicism”. In SELLARS, ed. *Routledge Handbook of the Stoic Tradition*, 160–173.
- LAKITS Pál. *A kaland változásai: Az ófrancia udvari novella történetéhez*. Modern filológiai füzetek 2. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1967.
- LAKITS, Pál. *La Châtelaine de Vergi et l’évolution de la nouvelle courtoise*. Debrecen: Kosuth Lajos Tudományegyetem, 1966.
- LANDTSHEER, Jeanine de. „From North to South: Some New Documents on Lipsius’ Journey from Leyden to Lieges”. In SACRÉ, TOURNOY, eds. *Myricae: Essays on Neo-Latin Literature...*, 303–331.
- LANDTSHEER, Jeanine de. *In Pursuit of the Muses: The Life and Work of Justus Lipsius*. Edited by Marijke CRAB and Ide FRANÇOIS. Gent: Lysa, 2021.
- LANDTSHEER, Jeanine de. „Pious Lipsius or Lipsius Proteus?”. In LANDTSHEER, NELLEN, eds. *Between Scylla and Charybdis...*, 303–349.
- LANDTSHEER, Jeanine de and NELLEN, Henk, eds. *Between Scylla and Charybdis: Learned Letter Writers Navigating the Reefs of Religious and Political Controversy in Early Modern Europe*. Brill’s studies in intellectual history 192. Leiden–Boston: Brill, 2011.
- LANGIUS, Josephus. *Polyanthea nova, hoc est, opus suavissimis floribus celebriorum sententiarum tam graecarum quam latinarum refertum*. Lugdunii: Lazarus Zetzner, 1604.
- LAQUEUR, Thomas. *A testet öltött nem: Test és nemiség a görögöktől Freudig*. Fordította SZABÓ Valéria, TÓTH László, BARÁT Erzsébet és SÁNDOR Bea. Budapest: Új Mandátum, 2002.
- LASKAI János *Válogatott művei*. Sajtó alá rendezte TARNÓC Márton. Régi magyar prózai emlékek 2. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970.
- LAURENTII, Andrea. *Speculum mundi, thet är Werldennes spegel, allom menniskiom ... för ögonen stält: ... aff Georgio Cieglero. Och nu förswenskat och aff trycket vthgangen aff Andrea Laurentii*. Stockholm: Ignatius Meurer, 1620.
- LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm. *Philosophische Schriften*, 4: 1677–Juni 1690. Herausgegeben von Heinrich SCHEPERS. Sämtliche Schriften und Briefe, 6: 4. Berlin: Akademie Verlag, 1999.

- LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm. „Sentiments de Socrate Opposés aux Nouveaux Stoiciens et Epicuriens”. In LEIBNIZ, *Philosophische Schriften*, 4, 1384–1388.
- LEIRA, Halvard. „At the Crossroads: Justus Lipsius and the Early Modern Development of International Law”. *Leiden Journal of International Law* 20 (2007): 65–88.
- LEIRA, Halvard. „Justus Lipsius, Political Humanism and the Disciplining of 17th Century Statecraft”. *Review of International Studies* 34 (2008): 669–692.
- LEPRI, Valentina, ed. *Knowledge Shaping: Student Note-taking Practices in Early Modernity*. Renaissance mind, 1: Studies in the History of Knowledge. Berlin–Boston: De Gruyter, 2023.
- LIPSI, Iusti *Epistolae*, 1–14. Edited by Alois GERLO et alii. Brussel: Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, 1978–2006.
- LIPSIUS, Justus. *Admiranda sive de magnitudine romana libri IV*. Antverpiae: Joannes Moretus, 1598.
- LIPSIUS, Justus. *Animadversiones in Tragoedias quae L. A. Senecae tribuuntur*. Lugduni Batavorum: Franciscus Raphelengius, 1588.
- LIPSIUS, Justus. *De Constantia libri duo, qui alloquium praecipue continent in publicis malis*. Antverpiae: Christophorus Plantinus, 1584.
- LIPSIUS, Justus. *De constantia libri duo, qui alloquium praecipue continent in publicis malis: Iterata editio, melior et notis auctior*. Antverpiae: Christophorus Plantinus, 1585.
- LIPSIUS, Justus. *Epistolarum centuriae duae: Quarum prior innovata, altera nova*. Lugduni Batavorum: Franciscus Raphelengius, 1590.
- LIPSIUS, Justus. *Epistolarum selectarum centuria prima*. Antverpiae: Christophorus Plantin, 1586.
- LIPSIUS, Justus. *Epistolarum selectarum centuria quarta miscellanea postuma*. Antverpiae: Moretus, 1607.
- LIPSIUS, Justus. *Epistolarum selectarum centuria singularis ad Italos et Hispanos*. Antverpiae: Joannes Moretus, 1601.
- LIPSIUS, Justus. *Manuductionis ad stoicam philosophiam libri tres, L. Annaeo Senecae, aliisque scriptoribus illustrandis*. Antverpiae: Plantin, 1604.
- LIPSIUS, Justus. *Monita et exempla politica: libri duo, qui virtutes et vitia principum spectant*. Antverpiae: Joannes Moretus, 1605.
- LIPSIUS, Justus. *On Constancy*. Edited by John SELLARS. Exeter: Bristol Phoenix Press, 2006.
- LIPSIUS, Justus. *Politica: Six Books of Politics or Political Instruction*. Edited by Jan WASZINK. Bibliotheca Latinitatis novae. Assen: Royal van Gorcum, 2004.
- LIPSIUS, Justus. *Politcorum sive civilis doctrinae libri sex: Qui ad principatum maxime spectant*. Lugduni Batavorum: Franciscus Raphelengius, 1589.
- LIPSIUSNAK, Justus. *Az Állhatatosságrul két könyvei*. Fordította EGYHÁZAS-RÁDÓCZI BODA Joseph. Pest: Trattner Mátyás, 1808.
- LONG, A. A. *Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life*. Oxford: Clarendon Press, 2002.
- LOYSIUS, Georgius. *Pervigilium Mercurii, in quo agitur de praestantissimis peregrinantis virtutibus*. Speyer: Vidua Bernardini Albini, 1600.
- LÖBER, Karl. *Johann Textor von Haiger*. Haiger: Stadtverwaltung, 1976.

- LUKÁCS, Ladislaus, ed. *Monumenta paedagogica Societatis Iesu*, II–III: 1557–1572. Romae: Institutum Historicum Societatis Iesu, 1974.
- LUKÁCS, Ladislaus, ed. *Monumenta paedagogica Societatis Iesu*, IV: 1573–1580. Romae: Institutum Historicum Societatis Iesu, 1981.
- LUKÁCS, Ladislaus, ed. *Monumenta paedagogica Societatis Iesu*. VII, Collectanea de Ratione Studiorum Societatis Iesu: 1588–1616. Romae: Institutum Historicum Societatis Iesu, 1992.
- LUKÁCS László és SZABÓ Ferenc, szerk. *Pázmány Péter emlékezete: Halálának 350. évfordulóján*. Roma: U. Detti, 1987.
- LUKÁCSY Sándor. „Magyar Seneca”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 96 (1992): 261–274.
- MACHIENSEN, Jan. „Friendship and Religion in the Republic of Letters: The Return of Justus Lipsius to Catholicism (1591)”. *Renaissance Studies* 27 (2013): 161–182.
- MACHIENSEN, Jan. „The Rise and Fall of Seneca «Tragicus»”. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 77 (2014): 61–85.
- MACZELKA Csaba. *A kora újkori angol utópiák magyar története*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2019.
- MAGYAR László András. „Spillenberg Sámuel”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 10, 376.
- MARTON, Gellért Ernő. „A Life in Service of his Homeland: The Diplomatic Role and Activity of János Rimay”. *Rocznik Przemysli Historia* 57 (2021): 3–28.
- MARTSCHUKAT, Jürgen und STIEGLITZ, Olaf. *Geschichte der Männlichkeiten*. Frankfurt – New York: Campus Verlag, 2008.
- MARYKS, Robert Aleksander. *Saint Cicero and Jesuits: The Influence of the Liberal Arts on the Adoption of Moral Probabilism*. Aldershot: Ashgate, 2008.
- MAYER, Roland. „Personata Stoa: Neostoicism and Senecan Tragedy”. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 57 (1994): 151–174.
- MAYER, Roland. „Seneca Redivivus”. In BARTSCH, SCHIESARO, eds. *The Cambridge Companion to Seneca*, 277–288.
- MEISNER, David. *Discursus de incertitudine rerum humanarum, oder Spiegel der Welt, zu disen letzten Zeiten menniglich für die Augen gestellet, beyde aus Göttlicher Heiliger Schrifft und weltlichen ... Historien, hiebevordurch einen guthertzigen Christen beschriben, Itzo ... von newen durchsehen unnd ... verbessert*. Alten Stettin: Johan Dubern, 1610.
- MEISNER, David. *Discursus de incertitudine rerum humanarum oder Speigel der Welt zu disen letzten zeiten menninglichen fuergestellet... auff new auffgelegt*. Alten Stettin: Johan Dubern, 1611.
- MEISNER, David. *Discursus de incertitudine rerum humanarum, oder Welt Spiegel. Menninglichen zu diesen letzten Zeiten für die Augen gestellet und aus Heiliger Göttlicher Schrifft und aller Welt fürnehmsten nützlichsten unnd lieblichsten Historien hiebevordurch einen guthertzigen Christen beschrieben. Itzo aber auf vieler Leuchte vleissigs anhalten von newen durchsehen und in Druck verfertiget*. Alten Stettin: Johan Dubern, 1606.

- MELANCHTHON, Philip. *Loci communes rerum theologicarum, seu hypotyposes theologicae [1521]*. Herausgegeben von Heinrich Ernst BINDSEIL. Corpus Reformatorum 21. Braunschweig: Schwetschke, 1854.
- MELANCHTHON, Philip et PEUCER, Caspar. *Chronicon Carionis expositum et avctum multitis et veteribus et recentibus historiis [...] Adiecta est Melanchthonis narratio historica de electione & coronatione Caroli V. imperatoris*. Wittenberg: Johannes Crato, 1572.
- MERÉNYI VARGA László. „A manierista stíluseszmény Rimay levelében”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 74 (1970): 503–507.
- MERÉNYI VARGA László. „Thordai János Epiktétosz-fordításának stíluskérdéséhez”. *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 13 (1973): 99–109.
- MIKÓ Árpád és VERŐ Mária, szerk. *Mátyás király öröksége: Késő reneszánsz művészet Magyarországon, 16–17. század*. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 2008.
- MILLER, Peter N. „Nazis and Neo-Stoics: Otto Brunner and Gerhard Oestreich Before and after the Second World War”. *Past and Present* 176 (2002): 144–186.
- MILOTAI NYILAS István. *Szent Dávidnak huszadik soltárának rövid prédikációk szerint való magyarázatja*. Kassa: Festus János, 1620.
- MISKOLCZI Gáspár. *Egy jeles vad-kert, avagy az oktan állatoknak, úgymint (1.) A' Négy lábúaknak, (2.) A' Madaraknak, (3.) Az Halaknak, (4.) A' Tsúszó-mászó állatoknak, (5.) A' Bogaraknak, öt Könyvekbe foglaltatott teljes Historiaja, Melly Elsőben A' Tudós és Híres Franzius Farkas, Wittebergai Sz. Irás Magyarázó Doktor által Deák nyelven irattatott, és sok izben kinyomtatott. Azután a' Bóldog Emlekezetű Miskolczy Gáspár, Sok szép Ekklesiáknak mind Magyar-Országban, mind Erdélyben hasznos Tanítója által, Magyar nyelvre fordíttatott. Mostan pedig a' Magyar Nemzet kedvéért mint olyan hasznos Munka, közönséges haszonra Világra botsáttatott*. Lőcse: [Brewer Zsófia], 1702.
- MOLNÁR Antal. „Az első magyar Epiktétosz-fordítás kérdéséhez”. In CSÁSZTVAY, NYERGES, szerk. *Szolgáltatoma ajánlom...*, 261–265.
- MOLNÁR Dávid. *Versőrlő malomkőnek korpája? Filefalvi Filiczki János költői életműve*. Europica varietas Tokajensis: Acta Universitatis Tokajensis Sárospatakini, patrimonium culturale. Dissertationes, 4. Budapest–Sárospatak: L'Harmattan – Tokaj-Hegyalja Egyetem, 2024.
- MOMIGLIANO, Arnaldo. „The First Political Commentary on Tacitus”. *The Journal of Roman Studies* 37 (1947): 91–101.
- MONOK István. „Hasonlóságok és eltérések a Köztes-Európa kora újkori könyvtörténetében: Szempontok és példák”. In SOMORJAI, ZOMBORI, szerk. *Episcopus, Archiabbas Benedictinus...*, 233–246.
- MONOSTORI Tibor. „Az aranykori spanyol és a magyarországi irodalom: Egy új, európai paradigma”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 124 (2020): 417–451.
- MONTAIGNE, Michel de. *Esszé*, 1–3. Fordította CSORDÁS Gábor. Pécs: Jelenkor, 2001–2003.
- MOREAU, Pierre-François. *Le stoïcisme au XVIe et au XVIIe siècle*. Bibliothèque Albin Michel: Idées. Paris: Albin Michel, 1999.

- MOREAU, Pierre-François. „Les trois étapes du stoïcisme moderne”. In MOREAU, *Le stoïcisme...*, 11–28.
- MORFORD, Mark. „Life and Letters in Lipsius’s Teaching”. In TOURNOY, LANDTSHEER and PAPY, eds. *Iustus Lipsius Europae Lumen et Columen...*, 107–123.
- MOROZOV, Aleksandr A. „Problema barokko v ruszskoj literature XVII – načala XVIII veka: Sostojanie voprosa i zadači izučenija”, *Russkaja literatura* 3 (1962): 3–38.
- MOSS, Ann. „Monita et exempla politica as Example of a Genre”. In BOM, JANSSENS, HOUDT and PAPY, eds. *(Un)masking the Realities of Power...*, 97–114.
- MOUCHEL, Christian, réunies par. *Juste Lipse (1547–1606) en son temps: Actes du colloque des études*. Colloques, congrès et conférences sur la Renaissance européenne 6. Paris: Champion, 1994.
- MOUT, Nicolette. „»Our People are Dedicating Themselves to Mars Rather than to Pallas«: Justus Lipsius (1547–1606) and his Perception of Hungary According to his Correspondence”. In BOZZAY, szerk. *Történetek a mélyföldről...*, 398–442.
- MOUT, Nicolette. „Zuviel Antike? Justus Lipsius als Zankapfel zwischen Katoliken und Protestanten: Ansichten über den Staat und den Krieg”. In ULRICH, Hg. *Welche Antike?*..., 1: 117–140.
- MUZSNAY Árpád. „Az Irodalomtörténeti Közlemények három tematikus száma”. *Nyelv- és irodalomtudományi Közlemények* 16 (1972): 174–177.
- NEYMEYR, Barbara, Hg. *Stoizismus in der europäischen Philosophie, Literatur, Kunst und Politik: Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Moderne*, 1–2. Berlin – New York: De Gruyter, 2008.
- NYERGES Judit, VERÓK Attila és ZVARA Edina, szerk. *MONOKgraphia: Tanulmányok Monok István 60. születésnapjára*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2016.
- OESTREICH, Gerhard. *Antiker Geist und moderner Staat bei Justus Lipsius (1547–1606): Der Neustoizismus als politische Bewegung*. Herausgegeben von Nicolette MOUT. Schriftenreihe der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 38. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1989.
- OESTREICH, Gerhard. „Justus Lipsius als Theoretiker des neuzeitlichen Machtstaates: Zu seinem 350. Todestage (24.März 1606)”. *Historische Zeitschrift* 181 (1956): 31–78.
- OESTREICH, Gerhard. *Neostoicism and Early Modern State*. Edited by Brigitta OESTREICH and Helmut G. KOENIGSBERGER. Cambridge studies in early modern history. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
- OLÁH Róbert, szerk. *Újfalvi Imre pere és műveltsége: Tanulmányok és szövegközlések*. A Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények kiadványai. Debrecen: Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények, 2019.
- OLIVER, Revilo P. „Politian’s translation of the Enchiridion”. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 89 (1958): 185–217.
- ORLOVSZKY Géza. „Rimay János és a sztoicizmus”. In GINTLI, szerk. *Magyar irodalom*, 183–195.
- ŐRY Miklós. „Pázmány az ige szolgálatában”. *Szolgálat* 1 (1969/2): 47–70.
- ŐRY Miklós. „Pázmány kegyelemvitája a grazi egyetemen”. In LUKÁCS, SZABÓ, szerk. *Pázmány Péter emlékezete...*, 9–98.

- ÖRY Miklós. *Pázmány Péter tanulmányi évei*. Szerkesztette BERZSÉNYI Gergely. Pázmány irodalmi műhely: Tanulmányok 5. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2006.
- ÖRY Miklós és SZABÓ Ferenc. „Pázmány Péter: 1570–1637”. In PÁZMÁNY, Válogatás műveiből, 1: 11–86.
- ŐSZ Sándor Előd. „Reformátorok saját kezű levelei Szenci Molnár Albert gyűjteményében”. In EGYED, PAKÓ, SÓFALVI, szerk. *Certamen VI...*, 181–188.
- ŐSZ Sándor Előd. „Szenci Molnár Albert levélgyűjteménye, a *Collectio Molnariana*”. In KISS, LÁNYI, szerk. *HIT 2018...*, 71–87.
- ÖTVÖS Péter. „Az ősz hajú gyermek: Puer senex a magyar irodalmi kultuszban”. In BÍRÓ, BOKA, szerk. *Értelmiségi karriertörténetek...*, 37–46.
- ÖTVÖS Péter. „Rimay János költészete és a magyar későreneszánsz”. (<https://f-book.com/mi/index.php?chapter=0907OTVORIMA>.) In *Magyar irodalomtörténet*, szerk. HORVÁTH Iván és mások. Budapest: Gépeskönyv, 2020–2021.
- PABST, Stephan. „Anonymität und Autorschaft: Ein Problemaufriss”. In PABST, Hg. *Anonymität...*, 1–34.
- PABST, Stephan, Hg. *Anonymität und Autorschaft: Zur Literatur- und Rechtsgeschichte der Namenlosigkeit*. Studien und Texte zur Sozialgeschichte der Literatur 126. Berlin: De Gruyter, 2011.
- PACHTLER, Georg Michael, S. J., ed. *Ratio studiorum et institutiones scholasticae Societatis Jesu per Germaniam olim vigentes collectae concinnatae dilucidatae, Tomus I, Ab anno 1541 ad annum 1599*. Berlin: A. Hofmann und Comp., 1887.
- PAJORIN Klára. „Fortunatus, Matthaeus (Szerencsés Máté; Eger, 1528)”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 3, 169.
- PÁLFFY Géza. „A magyar korona országjárása Bethlen Gábor erdélyi fejedelem birtoklása idején, 1619–1622”. In PÁLFFY, szerk. *A Szent Korona magyarországi...*, 165–266.
- PÁLFFY Géza. „Különleges úton a Magyar Királyság arisztokráciájába: A Révay család a 16. században”. *Történelmi Szemle* 51 (2009): 1–20.
- PÁLFFY Géza, szerk. *A Szent Korona magyarországi kalandjai, 1301–2001*. Magyar történelmi emlékek: Értekezések. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2023.
- PÁLFFY Géza és TÓTH Gergely, szerk. *A Szent Korona első kutatója: Tanulmányok Révay Péter koronaőréről és munkásságáról*. Magyar történelmi emlékek: Értekezések. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2024.
- PANDUR Petra, ROSNER Krisztina és THOMKA Beáta, szerk. *Hamlet felnevet: Írások P. Müller Péter hatvanadik születésnapjára*. Pécs: Kronosz, 2016.
- PANEK Zoltán. „Bethlen Gábor vitézlő oskolája”. *Új Írás* 30 (1990/2): 22–42.
- PÁPAI PÁRIZ Ferenc. *Békességet magamnak, másoknak*. Sajtó alá rendezte NAGY Géza. Bukarest: Kriterion, 1977.
- PÁPAI PÁRIZ Ferenc. *Dictionarium Latino-Hungaricum, succum et medullam purioris Latinitatis, ejúsque genuinam in lingvam Hungaricam conversionem, ad mentem et sensum proprium scriptorum classicorum, exhibens indefesso XV. annorum labore, subcisivis,*

- ab ordinariis negotiis, temporibus collectum et in hoc corpus coactum.* Leutschoviae [Lőcse]: Haeredes Samuelis Brewer, 1708, RMK I 1746.
- PÁPAI PÁRIZ Ferenc. *Pax animae, az az a lélek békességéről és az elme gyönyörűségéről való trakta.* Kolozsvár: Veresegyházi Szentyel Mihály, 1680, RMK I 1246.
- PÁPAI PÁRIZ Ferenc. *Pax corporis, az-az: az emberi testi nyavalyáinak okairól, fészkeiről, s azoknak orvoslásának módgyáról való tracta [...]* Ez harmadszori ki-adással pedig sok helyeken, utól nevezet szerint a nyóltzadik egész könyvvvel bővített. Lőtsén: [özv. Brewer Sámuelné], 1701, RMK I 1746.
- PAP Balázs. „A *Tintinnabulum tripudiantium* szerzőségéhez”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 110 (2006): 77–98.
- PAPP Ingrid. „A *Praxis pietatis* cseh nyelvű fordítása”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 123 (2019): 621–638.
- PAPP Ingrid. „Tomáš Knoz: Karel st. ze Žerotína: Don Quijote v labyrintu světa (Id. Karel Žerotín: Don Quijote a világ labirintusában), Praha, Vyšehrad, 2008”. *Helikon Irodalom- és Kultúratudományi Szemle* 63 (2017): 442–445.
- PAPY, Jan. „Justus Lipsius and Neo-Stoicism”. In LAGERLUND, HILL, eds. *The Routledge Companion to Sixteenth Century Philosophy*, 203–221.
- PAPY, Jan. „Justus Lipsius and the German Republic of Letters: Latin Philology as a Means of Intellectual Exchange and Influence”. In KESSLER, Hg. *Germania latina – Latinitas teutonica*, 1: 523–538.
- PAPY, Jan. „Lipsius’ (Neo-)Stoicism: Constancy between Christian Fate and Stoic Virtue”. In BLOM, VINKEL, eds. *Grotius and the Stoa*, 47–72.
- PAPY, Jan. „Neoszoicizmus és humanizmus: Új Seneca-olvasatok Lipsius *Manuductio ad Stoicam Philosophiam* című művében”. Fordította SCHEER Katalin. *Világosság* 47 (2006): 23–42.
- PARKER, Geoffrey. „The Limits to Revolutions in Military Affairs: Maurice of Nassau, the Battle of Nieuwpoort (1600), and the Legacy”. *The Journal of Military History* 71 (2007): 331–372.
- PARKER, Patricia. „Virile Style”. In FRADENBURG, FRECCERO, eds. *Premodern Sexualities*, 201–222.
- PARVE, Andres. „Jürgen Farenbach (1551/52–1602): Ühe Eestimaa päritolu väepealiku sojateest”. *KVÜOA toimetised* 8 (2007): 127–165.
- PASCAL, Blaise. *Írások a szerelem szenvedélyéről, a geometriai gondolkodásról és a kegyelemről.* Fordította PAVLOVITS Tamás és TÍMÁR Andrea. A bevezetést írta, az utószót írta PAVLOVITS Tamás. Szerkesztette BOROS Gábor. *Sapientia humana*. Budapest: Osiris, 1999.
- PÁZMÁNY Péter. *A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra és egy-néhány innepekre rendelt evangeliomokrúl prédikációk.* Posonban: Typ. Societatis Jesu, 1636, RMK I 663.
- PÁZMÁNY Péter. *A Római Anyaszentegyház szokásából, minden vasárnapokra és egy-néhány innepekre rendelt evangeliomokrúl, prédikációk*, 1. S. a. r. KANYORSZKY György. Pázmány Péter összes munkái 6. Budapest: Magyar Kir. Tudományegyetemi Nyomda, 1903.

- PÁZMÁNY Péter. *A Római Anyaszentegyház szokásából, minden vasárnapokra és egy-néhány innepekre rendelt evangeliomokról, predikációk*, 2. S. a. r. KANYORSZKY György. Pázmány Péter összes munkái 7. Budapest: Magyar Kir. Tudományegyetemi Nyomda, 1905.
- PÁZMÁNY Péter. *Az mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonyosága és rövid intés a Török Birodalomról és vallásról*. S. a. r. AJKAY Alinka és HARGITTAY Emil. Pázmány Péter művei 2. Budapest: Universitas Kiadó, 2001.
- PÁZMÁNY Péter. *Az mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonyosága és rövid intés a Török Birodalomról és vallásról (1605)*. Sajtó alá rendezte AJKAY Alinka és HARGITTAY Emil. Pázmány Péter művei 2. Budapest: Universitas Kiadó, 1605/2001.
- PÁZMÁNY Péter. *Dialectica*. Ed. Stephanus BOGNÁR. Petri cardinalis Pázmány Opera omnia: Series latina 1. Budapest: Magyar Kir. Tudományegyetemi Nyomda, 1894.
- PÁZMÁNY Péter. *Felelet (1603): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*. Szerkesztette BÁTHORY Orsolya és HARGITTAY Emil. Budapest: Universitas Kiadó, 2014.
- PÁZMÁNY, Péter. *Hodoegus: Igazságra-vezető kalauz*. Posonban: Typ. Societatis Jesu, 1637, RMNy 1697.
- PÁZMÁNY Péter. *Hodoegus: Igazságra vezető kalauz*. S. a. r. Kiss Ignác. Budapest: Egyetemi Nyomda, 1897.
- PÁZMÁNY Péter. *Igassagra vezető kalauz*. Posonban: Typ. Societatis Jesu, 1623, RMNy 1293.
- PÁZMÁNY Péter. *Isteni igazságra vezető kalauz*. Pozsony: Typ. archiepiscopalis, 1613, RMNy 1059.
- PÁZMÁNY Péter. *Keresztyéni felelet a megdicsőült szentek tiszteletiről, értünk való könyörgésekről és segítségül hívásokról*. S. a. r. KISFALUDY Árpád Béla. Pázmány Péter összes munkái 2. Budapest: Egyetemi Nyomda, 1895.
- PÁZMÁNY Péter. *Keresztyéni felelet a megdicsőült szentek tiszteletiről, értünk való könyörgésekről és segítségül hívásokról (1607)*. S. a. r. AJKAY Alinka. Budapest: Universitas Kiadó, 2016.
- [PÁZMÁNY Péter]. *Logi alogi [...] Joannes Jemicus scribebat*. Posonii: Typ archiepiscopalis, 1612 RMNy 1040.
- [PÁZMÁNY Péter]. *Peniculus papporum [...] Ioannes Jemicus parochus Senqvicensis scribebat*. Posonii: Typ. archiepiscopalis, 1610, RMNy 1002.
- PÁZMÁNY Péter. *Physica*. Ed. Stephanus BOGNÁR. Petri cardinalis Pázmány Opera omnia: Series latina 2. Budapest: Magyar Kir. Tudományegyetemi Nyomda, 1895.
- PÁZMÁNY Péter. *Tíz bizonyosság (1605): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*. Szerkesztette AJKAY Alinka. Közreműködők BÁTHORY Orsolya és VARSÁNYI Orsolya. Budapest: Universitas Kiadó – Editio Princeps Kiadó, 2012.
- PÁZMÁNY Péter. *Tractatus in libros Aristotelis De caelo, De generatione et corruptione atque in libros Meteororum*. Ed. Stephanus BOGNÁR. Petri Cardinalis Pázmány Opera omnia, Series latina, 3. Budapest: Magyar Kir. Tudományegyetemi Nyomda, 1897.

- PÁZMÁNY Péter. *Válogatás műveiből*, 1–2. Válogatta ÖRY Miklós, SZABÓ Ferenc és VASS Péter. A bevezetést írta ÖRY Miklós és SZABÓ Ferenc. Budapest: Szent István Társulat, 1983.
- PÉTER Katalin. *A magyar főúri politika fordulata a XVII. század derekán (Rákóczi Zsigmond és Pálffy Pál): Kandidátusi értekezés kézírata*. MTA Könyvtár Kézirattára, D 05571. Budapest, 1973.
- PÉTER Katalin. *Esterházy Miklós. Magyar história: Életrajzok*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1985.
- PETNEHÁZI Gábor. „Tabu és kognitív disszonancia: A Mohács utáni kettős királyválasztás emlékezte Révay Péter műveiben és a magyarországi latin nyelvű historiográfiában a kora újkorban”. In PÁLFFY, TÓTH, szerk. *A Szent Korona első kutatója...*, 145–183.
- PETRARCA, Francesco. *De sui ipsius et multorum ignorantia – Önmagam és sokak tudatlanságáról*. Fordította LÁZÁR István Dávid. Az utószót írta SZÖRÉNYI László. Szeged: Lazi Könyvkiadó, 2003.
- PETRIK Géza, összeáll. *Magyarország bibliographiaja 1712–1860*, 1–4. Budapest: Dobrowsky, 1888–1892.
- PETRŐCZI Éva. „Lorántffy Zsuzsanna”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 7, 80–81.
- PETRŐCZI Éva. „Medgyesi Pál”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 7, 356–357.
- PHILEPHI, Francisci *Satyrarum*. Venetiis: Bernardinus Vercellensis, 1502.
- PIRNÁT Antal. „Arisztotelianusok és antitrinitáriusok (Gerendi János és a kolozsvári iskola)”. *Helikon: Világirodalmi Figyelő* 17 (1971): 363–392.
- PIRNÁT Antal. *Balassi Bálint poétikája*. Humanizmus és reformáció 24. Budapest: Balassi, 1996.
- PONTANUS, Jacobus. *Progymnasmata Latinitatis*, 1–3. Ingolstadii: David Sartorius, 1588–1594.
- P. VÁSÁRHELYI Judit. „Néhány adat Szenci Molnár Albert munkásságához”. In GALAVICS, HERNER, KESERŰ, szerk. *Collectanea Tiburtiana...*, 263–269.
- P. VÁSÁRHELYI Judit. *Szenci Molnár Albert és a Vizsolyi Biblia új kiadásai: Előzmények és fogadtatás*. Historia litteraria 21. Budapest: Universitas, 2006.
- QUINTILIANUS, Marcus Fabius. *Szónoklattan*. Fordította ADAMIK Tamás és mások. Pozsony: Kalligram, 2008.
- QUONDAM, Amedeo. *Problemi del manierismo. La spirale*, 20. Napoli: Guida Editori, 1975.
- RADVÁNSZKY Béla. „Bod Péter könyvtárának jegyzéke”. *Magyar Könyvszemle* 9 (1884): 58–86.
- RAIMONDI, Ezio. „Per la nozione di Manierismo letterario”. In [s. ED.] *Manierismo, barocco, rococò*, 57–80.
- RAJHONA Flóra. „Pázmány Péter prédikációinak forrásairól”. In HARGITTAY, szerk. *Textológia és forráskritika...*, 113–124.
- RECKE, Johann Friedrich und NAPIERSKY, Karl Eduard. *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexicon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland*, 1–4. Mitau: Johann Friedrich Steffenhagen, 1827–1832.

- RÉGER Ádám. „A *Tintinnabulum tripudiantium* szerzője és forrása”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 118 (2014): 77–98.
- RÉVAY Péter. *De monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae centuriae septem – A magyar királyság birodalmáról és szent koronájáról szóló hét század*, 1–2. Szerkesztette, a bevezetést írta, a jegyzeteket írta TÓTH Gergely. Fordította TÓTH Gergely, BENEI Bernadett, JARMALOV Rezső és SÁNTA SÁRA. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2021.
- RÉVAY Péter Turóc vármegyei főispán. „Rövid emlékirata Magyarország több mint 600 éve tündöklő Szent Koronájának eredetéről, jeles és győzedelmes voltáról, sorsáról”. Fordította KULCSÁR Péter. In KATONA, szerk. *A korona kilenc évszázada...*, 195–232.
- REWA, Petrus de. *De monarchia et sacra corona Regni Hungariae centuriae septem*. Publ. Franciscus de NADASD. Francofurti–Hanoviae: Gotzius–Lasché, 1659.
- REWA, Petrus de. *De Sacrae Coronae Regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna annos ultra DC clarissimae brevis commentarius*. Augustae Vindelicorum: Mangus, 1613.
- RIMAY János [alsó sztrigovai és rimay] *Államiratai és levelezése*. Szerkesztette IPOLY Arnold. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1887.
- RIMAY János *Írásai*. Szerkesztette Ács Pál. Régi magyar könyvtár: Források 1. Budapest: Balassi Kiadó, 1992.
- RIMAY János *Munkái*. Sajtó alá rendezte RADVÁNSZKY Béla. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1904.
- RIMAY János *Összes művei*. Összeáll. ECKHARDT Sándor. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1955.
- RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes. „Rimaiana”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 86 (1982): 660–667.
- RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes. „Rimay János verse egy Petrarca-kötetben”. In [KÖSZEGHY, szerk.] *Jankovics József 50. születésnapjára*, 8–9.
- ROSS, George MacDonald. „Seneca’s Philosophical Influence”. In COSTA, ed. *Seneca*, 116–165.
- [S. A.]. *Az földi reszek szerentsének álhatatlan lakodalmában tombolok jóra intő tsengetyűje, melly az világ tsalardsagát [a]zember negy utolso dolgainak’ zengesevel kinek-kinek eleibe adgya*. Lőcse: Brewer, 1675, RMNy 4028.
- [S. A.]. *Az földi reszek szerentsének álhatatlan lakodalmában tombolok jóra intő tsengyetyűje, melly az világ tsalardsagát az ember négy utolso dolgainak zengesevel kinek-kinek eleibe adgya*. Buda: Landerer Anna, 1809.
- [S. ED.] *Manierismo, barocco, rococo*. Quaderni dell’ Accademia Nazionale dei Lincei: Problemi attuali di scienza e di cultura 52. Roma: Accademia Nazionale dei Lincei, 1962.
- SABELLICUS, Marcus Antonius. *Exemplorum libri decem, ordine, elegantia et utilitate praestantissimi: Ad Christianae pietatis augmentvm et decus*. Strassburg: Mathias Schurenius, 1518.
- SACRÉ, Dirk and TOURNOY, Gilbert, eds. *Myricae: Essays on Neo-Latin Literature in Memory of Jozef IJsewijn*. Supplementa humanistica Lovaniensia 16. Louvain: Louvain University Press, 2000.
- SARESBERIENSIS, Joannes. *Metalogicon*. Fordította ADAMIK Tamás. Budapest: Szent István Társulat, 2003.

- SCHELLENBERG, Johannes Baptista. *Seneca Christianus: Id est flores Christiani ex L. Ann. Senecaeepistolis collecti et in 38 capita digesti*. Augustae Vindelicorum: Aperger, 1637.
- SCHMIDT, Jochen. „Petrarkismus und Stoizismus: Die Kreuzung konträrer Diskurse in Paul Flemings Liebeslyrik”. In NEYMEYR, Hg. *Stoizismus in der europäischen Philosophie...*, 1: 771–786.
- SCHUBERT, Friedrich Hermann. *Ludwig Camerarius (1573–1651): Eine Biographie*. Münster: Aschendorff, 2013, 2. Auflage.
- SCHWICKERAT, Robert. *Jesuit Education: Its History and Principles Viewed in the Light of Modern Educational Problems*. St. Louis: B. Herder, 1903.
- SEAL, Carey. „Theory and Practice in Seneca’s Writings”. In BARTSCH, SCHIESARO, eds. *The Cambridge Companion to Seneca*, 212–223.
- SELÁF Levente. „Trubadúrok Magyarországon”. In BÁNKI, TÓTH, szerk. *Allegro con brio...*, 217–229.
- SELLARS, John. „Justus Lipsius’s De Constantia: A Stoic Spiritual Exercise”. *Poetics Today* 28 (2007): 339–362.
- SELLARS, John. „The Stoic Tradition”. *Elpis: Filozófiatudományi Folyóirat* 11 (2018/2): 7–9.
- SELLARS, John, ed. *Routledge Handbook of the Stoic Tradition*. Routledge handbooks in philosophy. Abingdon: Taylor & Francis, 2016.
- [SENECA] *Annaei Senecae tum rhetoris tum philosophi Opera omnia*. Cura Andreas SCHOTT. Genevae: Johannes Vignon, 1604.
- [SENECA]. *L. A. Seneca a M. Antonio Mureto correctus et notis illustratus*. ill. Marcus Antonius MURETUS. Romae: Grassius, 1585.
- [SENECA]. *L. Annaei Senecae Philosophi Stoicorum omnium acutissimi Opera quae extant omnia*. Ed Secundo Celio CURIONE. Basiliae: Herwagen, 1557.
- SENECA *Drámái*. Sajtó alá rendezte FERENCZI Attila és TAKÁCS László. Budapest: Szenszár, 2006.
- SENECA *Prózai művei*, 1–2. Fordította BOLLÓK János és mások. Szerkesztette TAKÁCS László. Budapest: Szenszár, 2002–2004.
- SENECA, L. Annaeus. *Scripta quae extant*. Parisiis: Iacobus Dypuys, 1587.
- SENECA, Lucius Annaeus. *A’ Vigasztalásról, Az élet rövidségéről, Az isteni gond-viselésről írott négy könyvei*. Fordította EGYHÁZAS-RÁDÓCI BODA Joseph. Pest: Tattner Mátyás, 1808.
- SENECA, Lucius Annaeus. *Erkölcsei levelek*. Fordította KURCZ Ágnes. Budapest: Európa, 1975.
- SENECA, Lucius Annaeus. *Opera quae extant omnia*. Emend., scholiis ill. Justus LIPSIUS. Antverpiae: Joannes Moretus, 1605.
- SENECAE, L. Annaei *Opera ... per Des. Erasmus Roterod. et Matthaeum Fortunatum ... emendata ... adiecta sunt scholia D. Erasmi Roterodami ... Beati Rhenani ... Rodolphi Agricolae*. Emend. Desiderius ERASMUS. Basileae: Herweger, 1537.
- SENECAE, L. Annaei et SENECAE M. Annaei *Quae extant opera*. Ed. Andreas SCHOTT. Paris: Perier, 1607.
- SENECAE, L. et M. Annaei. *Tragoediae*. Ill. Thomas FARNABIUS. Venetiis: Franciscus Pitteri, 1740.

- SERJEANTSON, Richard. „Herbert of Cherbury before Deism: The Early Reception of the De Veritate”. *Journal of the Seventeenth Century* 16 (2001): 217–238.
- SETAIOLI, Aldo. „Seneca and the Ancient World”. In BARTSCH, SCHIESARO, eds. *The Cambridge Companion to Seneca*, 255–265.
- SIEVEKE, Franz Günther. „Thomas Naogeorg”. In FÜSSEL, Hg. *Deutsche Dichter der frühen Neuzeit (1450–1600): Ihr Leben und Werk*, 477–493. Berlin: Schmidt, 1993.
- SÍK Sándor. *Pázmány: Az ember és az író*. Budapest: Szent István Társulat, 1939.
- SIMON Attila. *Affektív megértés: Hermeneutikai határmezsgyék az antik esztétikában, retorikában és poétikában*. Budapest: Ráció, 2022.
- SIMON Attila. „Performativitás és actio: Cicero a szónoki előadásról”. In SIMON, *Affektív megértés...*, 165–195.
- SIMON, József. *Die Religionsphilosophie Christian Franckens 1552–1610? Atheismus und radikale Reformation im frühneuzeitlichen Ostmitteleuropa*. Wolfenbütteler Forschungen 117. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2008.
- SIMON, József. „Philosophical Atheism and Incommensurability of Religions in Christian Franckens Thought”. *Magyar Filozófiai Szemle* 61 (2017): 57–67.
- SIMON József. „Se a hit se a nevelés: Christian Francken a morálteológiai istenérvek ellen”. *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 30 (2011): 400–411.
- SINKA Zsófia. „Feltevések bozótjában: A Balassa-kódex Rimay-részéről”. *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 29 (2006): 231–238.
- SITTIG, Claudius. „»Der Zeuge von meiner Poesie«: Männlich-homosozielles Begehren in Paul Flemings Freundschaftsdichtung”. In AREND, SITTIG, Hgg. *Was ein Poëte kan!...*, 205–232.
- SKINNER, Quentin. *The Foundations of Modern Political Thought*, 1–2. Cambridge: Cambridge University Press, 2002–2004.
- ŚLASKI, JAN. „Justus Lipsius magyarországi és lengyelországi recepciójának néhány kérdése”. *Helikon: Világirodalmi Figyelő* 17 (1971): 402–410.
- SMRCZ Ádám. „Ancilla Politicae Ecclesiasticae? Felekezeti és egyházpolitikai szempontok a neosztoicizmus magyarországi recepciótörténetében: Laskai János Lipsius-fordításáról”. In BÍRÓ, KLIMA és NAGY, szerk. *Magyar keresztény gondolkodók...*, 141–162.
- SMRCZ, Ádám. „When the Stoic Chameleon Came Across the Cylinder: Stoicism and the Matter of Confessions”. *Elpis: Filozófiatudományi Folyóirat* 11 (2018/2): 51–66.
- SOMMER, Andreas Urs. „Das Leben als Krieg: Eine Leitmetapher bei Seneca und Lipsius”. In NEYMEYR, Hg. *Stoizismus in der europäischen Philosophie...*, 1: 631–654.
- SOMORJAI Ádám és ZOMBORI István, szerk. *Episcopus, Archiabbas Benedictinus, historicus ecclesiae: Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára*. METEM könyvek. Budapest: METEM Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 2016.
- SORELL, Tom, ed. *The Rise of Modern Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- SPARN, Walter, Hg. *Analecta historiae philosophicae*. Hallae Saxonum: Orphanotropheum, 1724.
- SPERBERG-MCQUEEN, Marian R. „Gardening Without Eve: The Role of the Feminine in Justus Lipsius’ *De constantia* and in Neo-Stoic Thought”. *The German Quarterly* 68 (1995): 389–407.

- SPINOZA, Baruch / Benedictus de. *Etika*. Fordította, szerkesztette BOROS Gábor. Budapest: L'Harmattan, 2022.
- STEIGER Kornél. „A sztoikus etika és Epiktétosz lélektérápiája”. In EPIKTÉTOSZ *Összes művei*. Fordította, a jegyzeteket és az utószót írta STEIGER Kornél, 325–354. Electa. Budapest: Gondolat Kiadó, 2016, 2. kiad.
- STEIGER Kornél. „A sztoikus etika időszerűsége”. *Elpis: Filozófiatudományi Folyóirat* 8 (2014/1): 5–17.
- STOLL Béla, s. a. r. *Szerelmi és lakodalmi versek*. Régi magyar költők tára: XVII. század 3. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961.
- STOLL Béla, VARGA Imre és V. KOVÁCS Sándor, szerk. *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972.
- STRASSER, Ulrike. „Manly Missions: Reforming European Masculinity, Converting the World”. In STRASSER, ed. *Missionary Men...*, 45–78.
- STRASSER, Ulrike, ed. *Missionary Men in the Early Modern World: German Jesuits and Pacific Journeys*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2020.
- SZABÓ András. *Coetus Ungaricus: A wittenbergi magyar diáktársaság 1555–1613*. Humanizmus és reformáció, 37. Budapest: Balassi Kiadó – Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézet Reneszánsz Osztály, 2017.
- SZABÓ András. „Miskolci Csulyak István”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 7, 431–433.
- SZABÓ András. „Szenci Molnár Albert és a magyar időmértékes vers”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 100 (1996): 114–121.
- SZABÓ András. „Szenci Molnár Albert és Heidelberg ostroma 1622-ben”. In BITSKEY, FAZAKAS, szerk. *Humanizmus, religio, identitástudat: Tanulmányok a kora újkori Magyarországon művelődéstörténetéről*, 144–154.
- SZABÓ András. „Szenci Molnár Albert felmenői, családja”. In KISS, LÁNYI, szerk. *Hagyomány, identitás, történelem 2021*, 11–19.
- SZABÓ András. „Újfalvi Imre és a wittenbergi magyar coetus”. In OLÁH, szerk. *Újfalvi Imre pere és műveltsége...*, 105–110.
- SZABÓ Ferenc. „A sztoicizmus befolyása Pázmány prédikációira”. In SZABÓ, *Reformáció és katolikus megújulás...*, 154–167.
- SZABÓ Ferenc. *Reformáció és katolikus megújulás: Válogatott Pázmány-tanulmányok*. Budapest: Szent István Társulat, 2018.
- SZABÓ Zoltán. *Kis magyar stílustörténet*. Kolozsvár–Bukarest: Kriterion, 1970.
- SZÁRAZ Orsolya, főszerk., FAZAKAS Gergely Tamás és IMRE Mihály, szerk. *A reformáció emlékezete a kora újkorban: Protestáns és katolikus értelmezések a 16–18. századi Magyarországon*. Loci Memoriae Hungaricae 7. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2018.
- SZCZUCKI, Lech. „Christian Francken”. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 7 (1963): 39–76.
- SZCZUCKI, Lech. *Humanisci, Heretycy, Inkwizиторzy: Studia z dziejów kultury XVI i XVII wieku*. Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2006.

- SZCZUCKI, Lech. *Két XVI. századi eretnek gondolkodó: Jacobus Palaeologus és Christian Francken*. Humanizmus és reformáció 9. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980.
- SZCZUCKI, Lech. „Nieznaną polemikę pomiędzy Christianem Franckenem a Simone Simonim”. In SZCZUCKI. *Humanisci, Heretycy, Inkwizиторzy...*, 197–207.
- SZCZUCKI, Lech. „Philosophie und Autorität Der Fall Christian Francken”. In WRZECIONKO, Hg. *Reformation und Frühaufklärung in Polen...*, 157–243.
- SZCZUCKI, Lech. *W kregu myślicieli heretyckich*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1972.
- SZÉCHY Károly. *Gróf Zrínyi Miklós 1620–1664*. Magyar történeti életrajzok. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1–5, 1896–1902.
- SZÉKELY Júlia. „Justus Lipsius ismeretlen levelezőpartnere: Koppay György”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 86 (1982): 649–652.
- SZENCI MOLNÁR Albert. *Discursus de summo bono: Értekezés a Legfőbb jóról*. S. a. r. VÁSÁRHELYI Judit. Régi magyar prózai emlékek 4. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975.
- SZENCI MOLNÁR Albert. *Költői művei*. S. a. r. STOLL Béla. Régi magyar költők tára: XVII. század 6. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971.
- SZENCI MOLNÁR Albert. *Lexicon Latio-Graeco-Hungaricum ... Item dictiones Ungaricae singulari studio collectae, Latine conversae*. Hanau: Thomas de Villiers, 1611, RMNy 1012.
- SZENCI MOLNÁR Albert. *Naplója*. Sajtó alá rendezte SZABÓ András. Historia litteraria 13. Budapest: Universitas, 2003.
- SZENCI MOLNÁR Albert, kiad. *Consecratio templi novi, azaz az uyonnan feleppitetett bekecz templumnac dedicalása es megszentelésekor ... ez 1625. esztendőnc első napján tétetött praedicatióc ... Ezec mellé adattac az ott tött praedikatiockal egyynihány egyenlő értelmű praedikatióc*. Kassa: Schultz Dániel, 1625, RMNy 1334.
- SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza. „Egy vitatott évfordulóról: 450 éve született Rimay János”. *Napút: Irodalom, Művészet, Környezet* 21 (2019): 32–34.
- SZENTPÉTERI Márton. „Johann Heinrich Alsted”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 1, 94–96.
- SZERB Antal. *A világirodalom története*. Budapest: Magvető, 2021 (9. kiad.).
- SZIGETI Csaba. „A c-elem és az ab-nyitás”. In SZIGETI, A *hím farkas bőre*, 37–70.
- SZIGETI Csaba. „A herceg és Hodierna: Darvasi László »Jaufre Rudel« című elbeszéléséről”. *Holmi* 26 (2014): 1672–1686.
- SZIGETI Csaba. *A hím farkas bőre*. Pécs: Jelenkor Kiadó, 1993.
- SZIGETI Csaba. „Oc e Non: Igen és Nem: A fordításról Báthori Csaba trubadúrfordításai kapcsán”. (<http://ujnautilus.info/szigeti-csaba-oc-e-non-igen-es-nem-%E2%80%93-a-forditasrol-bathori-csaba-trubadurforditasai-kapcsan>.) *Új Nautilus*, 2011.
- SZILÁGYI Sándor. *A két Rákóczi György családi levelezése*. Budapest: Ráth Mór, 1875.
- SZILÁGYI Sándor. „Esterházy Miklós nádor levelei”. *Felsőmagyarországi Múzeum-Egylet Évkönyve* 9 (1888): 8–26.
- SZILÁGYI Sándor. „Kassai István levelezése I. Rákóczi Györggyel és Bethlen Istvánval”. *Történeti Lapok* 3 (1876): 356–389.

- SZILÁGYI Sándor, szerk. *A linzi béke okirattára*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1885.
- SZILASI László. *A sas és az apró madarak: Balassi Bálint költői nyelvének utóélete a XVII. században*. Humanizmus és reformáció 30. Budapest: Balassi Kiadó, 2008.
- SZILASI László. „A történeti poétika története (1982–2000)”. In HORVÁTH, Balassi költészete... (2018), 309–325.
- TACITUS, Caius Cornelius. *Historiarum et Annalium libri qui exstant [...] ad Imp. Maximilianum II. Aug. P. F., eiusdem Taciti Liber de moribus Germanorum, Iulii Agricolae vita, incerti scriptoris Dialogus de oratoribus sui temporis ad c. v. Ioannem Sambucum*. Emend. et illustr. Iustus LIPSIUS. Antverpiae: Christophorus Plantinus, 1574.
- TAKÁCS László. „At te nocturnis iuvat inpalescere chartis” (Persius, *Satirae*, 5, 62): Egy sztoikus filozófus és irodalomkritikus Nero udvarában – Lucius Annaeus Cornutus élete és művei. (https://real-d.mtak.hu/1400/7/dc_1831_20_doktori_mu.pdf). Budapest: MTA doktori értekezés kézírata, 2020.
- TARNÓC Márton. *Erdély művelődése Bethlen Gábor és a két Rákóczi György korában*. Budapest: Gondolat, 1978.
- TARRETE, Alexandre. „Le stoïcisme de Guillaume du Vair, ou de l'utilité de la philosophie par gros temps”. *Littératures classiques* 37 (1999): 57–67.
- TAYLOR, Chasles. *A Secular Age*. Boston: Harvard University Press, 2007.
- TESZELSZKY, Kees. *Az ismeretlen korona: Jelentések, szimbólumok és nemzeti identitás*. Szerkesztette CZIBERE Mária. Fordította TROSTOVSKY Gabriella. Historia pro futuro. Pannonhalma: Bencés Kiadó, 2009.
- TESZELSZKY, Kees. „Révay Péter és Justus Lipsius eszméi a történelemtől és a nemzeti identitásról”. In BITSKEY, FAZAKAS, szerk. *Humanizmus, religio, identitástudat...*, 106–113.
- TESZELSZKY, Kees. *The Holy Crown and the Hungarian Estates: Constructing Early Modern Identity in the Kingdom of Hungary*. Refo500 academic studies 92. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2023.
- THOMAS, Keith. *The Ends of Life: Roads to Fulfillment in Early Modern England*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- TOLEDO, Francisco de. *Commentaria una cum quaestionibus in universam Aristotelis logicam*. Coloniae Agrippinae: Arnold Birckmann, 1573.
- TOLEDO, Francisco de. *Introductio in dialecticam Aristotelis*. Venetiis: Aegidius Regazola, 1574.
- TORRE, Chiara. „Seneca and the Christian Tradition”. In BARTSCH, SCHIESARO, eds. *The Cambridge Companion to Seneca*, 266–276.
- TOSI, Renzo. *Dizionario delle sentenze latine e greche*. Milano: Rizzoli, 1991.
- TÓTH Gergely. „Állhatatosság és politika: Justus Lipsius munkásságának hatása (és hatástalansága) Révay Péter műveire”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 123 (2019): 567–584.
- TÓTH Gergely. „Egy lutheránus főrend politikai testamentuma a história nyelvén: Révay Péter *De monarchia...* című műve”. In RÉVAY, *De monarchia et Sacra Corona...* (2021), 1: 15–100.
- TÓTH Gergely. „Lutheránus országtörténet újsztoikus keretben: Révay Péter Monarchiája”. In TÓTH, szerk. *Clio inter arma...*, 117–147.

- TÓTH Gergely, szerk. *Clio inter arma: Tanulmányok a 16–18. századi magyarországi történetírásról*. Magyar történelmi emlékek: Értekezések. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2014.
- TÓTH Tünde. „A virágénekvita”. In JANKOVITS, ORLOVSZKY, szerk. *A magyar irodalom története*, 1, 100–111.
- TREMELLIUS, Immanuel et Franciscus JUNIUS, trad. *Testamenti Veteris Biblia sacra sive libri canonici, priscae Iudaeorum ecclesiae a Deo traditi, Latini recens ex Hebraeo facti*. Frankfurt am Main: Andreas Wechel, 1579.
- TRUNZ, Erich. „Der deutsche Späthumanismus um 1600 als Standeskultur”. *Zeitschrift für Geschichte der Erziehung und des Unterrichts* 21 (1931): 17–53.
- TOURNOY, Gilbert, LANDTSHEER, Jeanine de and PAPY, Jan, eds. *Iustus Lipsius Europae Lumen et Column: Proceedings of the International Colloquium Leuven 17–19 September 1997*. Supplementa Humanistica Lovaniensia 15. Leuven: Leuven University Press, 1999.
- TURÓCZI-TROSTLER József. *Keresztény Seneca*. Budapest: Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1937.
- TURÓCZI-TROSTLER József. „Keresztény Seneca”. In TURÓCZI-TROSTLER. *Magyar irodalom – világirodalom...*, 2: 156–218.
- TURÓCZI-TROSTLER József. *Magyar irodalom – világirodalom: Tanulmányok*, 1–2. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961.
- TUSOR Péter. „Forgách Zsigmond katolizálása: Egy római misszilis (irodalom)történeti forrásértéke”. In IMRE, FAZAKAS és SZÁRAZ, szerk. *Eruditio, virtus et constantia...*, 640–645.
- TÜSKÉS Gábor. „L. Annaeus Seneca: Philosophische Schriften: lateinisch und deutsch. Hg. von Manfred Rosenbach, Sonderausgabe, 5 Bde, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1999, 1–5. kötet”. *Helikon: Irodalomtudományi Szemle* 66 (2000): 242–244.
- UEDING, Gert, Hg. *Historisches Wörterbuch der Rhetorik*, Bd 8. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2007.
- ULRICH, Heinen, Hg. *Welche Antike? Konkurrierende Rezeptionen des Altertums im Barock*, 1–2. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2011.
- VADAI István, átirás, jegyz., utószó. *Balassa-kódex*. A faksimile szövegét közléteszi KŐSZEGHY Péter. Budapest: Balassi Kiadó, 1994.
- VARGHA Anna. *Iustus Lipsius és a magyar szellemi élet*. Értekezések a magyarországi latin-ság köréből 7. Budapest: Dunántúl Nyomda, 1942.
- VÁSÁRHELYI Judit. „A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai”. *Magyar Könyvszemle* 96 (1980): 117–130; 230–263; 325–349.
- V. ECSÉDY Judit. *A könyvnyomtatás története Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1830*. Budapest: Könyvtár és Információs Központ – Kossuth, 2021.
- VÍGH Éva. *Állatszimbólumtár A-Z*. Budapest: Balassi Kiadó, 2019.
- VISKOLCZ Noémi. *Johann Heinrich Bisterfeld (1605–1655) bibliográfia: A Bisterfeld-könyvtár. A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai* 6. Budapest–Szeged: Országos Széchényi Könyvtár – Scriptorum, 2003.

- VISKOLCZ Noémi. „Marcus Philipp Ludwig Piscator”. In KÖSZEGHY, TAMÁS, szerk. *Magyar művelődéstörténeti lexikon...*, 9, 198–199.
- VIVES, Ioannes Ludovicus. *Ad veram sapientiam introductio. Eiusdem satellitium animi, sive symbola, principum institutioni potissimum destinata*. Lipsiae: Impensis Voegelianis, 1599–1600.
- VODOKLYS S. J., Edward J. „Refracting Contemporary Issues through Classical Texts in Jesuit Education: Using Cicero’s *De Officiis* to Examine the »Just War« Theory in Our Post 9/11 World”. In CUEVA, BYRNE and BENDA, eds. *Jesuit Education and the Classics*, 116–140.
- VOOGT, Gerrit. *Constraint on Trial: Dirk Volkertsz Coornhert and Religious Freedom*. Sixteenth century essays and studies 52. Kirskville: Truman State University Press, 2000.
- WALTER, Axel E. *Späthumanismus und Konfessionspolitik: Die europäische Gelehrtenrepublik um 1600 im Spiegel der Korrespondenzen Georg Michael Lingelsheims*. Frühe Neuzeit 95. Tübingen: Niemeyer, 2004.
- WALTER, Peter. „Senecabild und Senecarezeption vom späten Mittelalter bis in die frühe Neuzeit”. In FÜRST, FUHRER, SIEGERT and WALTER, Hgg. *Der apokryphe Briefwechsel zwischen Seneca und Paulus...*, 126–146.
- WANDS, John Millar. „The Early Printing History of Joseph Hall’s *Mundus Alter et Idem*”. *The Papers of the Bibliographical Society of America* 74 (1980): 1–12.
- WASZINK, Jan. „Introduction”. In LIPSIUS. *Politica...*, 1–203.
- WILL, Georg Andreas. *Nürnbergisches Gelehrten-Lexikon*, 1–4. Nürnberg–Altdorf: Schüpfel, 1755–1758.
- WINBERG, Erin. „«Urging helpless patience»: Domesticity, Stoicism, and Setting in The Comedy of Errors”. *Early Modern Literary Studies* 22 (2016): 1–21.
- WITTMAN Tibor. „A magyarországi államelméleti tudományosság XVII. század eleji alapvetésének németalföldi forrásaihoz: J. Lipsius”. *Filológiai Közlöny* 3 (1957): 53–66.
- WRZECIONKO, Paul, Hg. *Reformation und Frühaufklärung in Polen: Studien über den Sozialianismus und seine Einfluss auf das westeuropäische Denken im 17. Jahrhundert*. Kirche im Osten: Monographienreihe 14. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977.
- ZABARELLA, Iacobus. *Opera logica*. Venetiis: Paulus Meietus, 1578.
- ZAMORA, Alonso Vicente, ed. *Actas del Congreso Internacional „La Lengua, la Academia, lo Popular, los Clásicos, los Contemporáneos”*, 1–2. Alicante: Universidad de Alicante, 2003.
- ZÁSZKALICZKY Márton. „Révay Péter a Bocskai-felkelésről”. In Pálffy, Tóth (szerk.), *A Szent Korona első kutatója...*, 185–210.
- ZANTA, Léontine. *La Renaissance du stoicisme au XVIe siècle*. Paris: Slatkine, 1975.
- ZEMPLÉNYI Ferenc. „A korai trubadúrköltészet és Guilhem de Peitieu »új dala«”. *Filológiai Közlöny* 24 (1978): 425–445.
- ZEMPLÉNYI Ferenc. „Az udvari-lovagi kultúra Magyarországon”. In ZEMPLÉNYI, *Európai udvari kultúra...*, 25–47.
- ZEMPLÉNYI Ferenc. *Európai udvari kultúra és a magyar irodalom*. Historia litteraria 4. Budapest: Universitas, 1998.

- ZEMPLÉNYI Ferenc. *Műfajok reneszánsz és barokk között*. Historia litteraria 11. Budapest: Universitas Könyvkiadó, 2002.
- ZEMPLÉNYI Ferenc. „Oswald von Wolkenstein és Magyarország”. In ZEMPLÉNYI, *Európai udvari kultúra...*, 94–113.
- ZEMPLÉNYI Ferenc. „Trubadúrok Magyarországon”. In ZEMPLÉNYI, *Európai udvari kultúra...*, 68–91.
- ZEMPLÉNYI Ferenc. „Trubadúrok Magyarországon: Vita Falvy Zoltán könyvével”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 95 (1991): 607–521.
- ZIEGLER, Georg. *De conservanda vera beatitudine et consideranda rerum humanarum incertitudine discursus theologicus, ethicus, politicus, historicus*. Giessen: Nicolaus Hempelius, 1613.
- ZIEGLER, Georg. *De incertitudine rerum humanarum discursus theologicus, ethicus et historicus*. Riga: Nicolaus Mollinus, 1598.
- ZIEGLER, Georg. *Discursus de summo bono, a' leg-főbb jóról, melyre e' Világ mindenkoron serényen és valóban vágyódik: A' Bibliai és Világi sokféle Históriákért és Példákért olvasásra kedves és hasznos*. Ford. SZENCI MOLNÁR Albert. Kolozsvár: M. Tótfalusi K. Miklós, 1701, RMK I 1628.
- ZIEGLER, Georg. *Discursus de summo bono, a' leg-főbb jóról, melyre e' Világ mindenkoron serényen és valóban vágyódik. A' Bibliai és Világi sokféle Históriákért és Példákért olvasásra kedves és hasznos, mellyet Deákból Magyarra fordított Szentzi Molnár Albert, és most a' közönséges haszonra Világra botsáttatott harmadszor*. Kolozsvár: Református Collegium, 1777.
- ZIEGLER, Georg. *Discursus de summo bono, seu vera beatitudine. Das ist Freuden Spiegel der Ausserwehlten Kinder Gottes in diesem Leben ... Aus heiliger Götlicher Schrift, den alten lieblichsten Patribus, Augustino vnd Bernhardo, wie auch aller Welt furnembsten ... Historien beschreiben*, Theil 2. Alten Stettin: Johan Dubern, 1615.
- ZIEGLER, Georg. *Discvrsvs de certa incertitvdine rervm hvmanarvm, das ist: Welcht oder trawr Spiegel der Welt. Menniglichen zu diesen letzten Zeiten fuergestellet auss ... Goettlicher Schrift vnd aller Welt furnemsten lieblichsten Historien ... Auff's new vbersehen vnd vermehret*. Alten Stettin: Johan Dubern, 1614.
- ZIEGLER, Georg. *Discvrsvs de svmmo bono, az legföb iorol, melyre ez vilag mindenkoron serényen és valóban vágyódik*. Ford. SZENCI MOLNÁR Albert. Lőcse: Brewer Lőrinc, 1630, RMNy 1483.
- ZIEGLER, Georg. *Értekezés a Legfőbb jóról: Discvrsvs de svmmo bono, az Legföb iorol*. Fordította SZENCI MOLNÁR Albert. Amor librorum. Budapest: Kossuth, 2004.
- [ZIEGLER, Georg]. *Konst-spiegel der weereldlikke vermaken. Vertoonende het wonderlik gewoel der kaizeren, koningen, vorsten en geleerde lieden, om te koomen tot de bezittinge van het hoogste goed, ... / In 't Hooch-duydsch beschreeven door Georgium Cieglerum, En nu in 't Nederduytsch overgeset*. Amsterdam: Niclas Franzen – Christoffel Cunradus, 1652.
- ZIEGLER, Georg. *Obiecta gaudiorum vitae aeternae. Das ist Freuden Spiegel der Ausserwelten Kinder Gottes im ewigen Leben ... Dritter Theil. Aus heiliger Goettlicher Schrift, den Patribus, Augustino vnnd Bernhardo, mit ... Welt furnembsten Historien gezieret*,

- menniglichen in diesen letzten betrubten Zeiten zum Trost ... gestellt.* Alten Stettin: Johan Dubern, 1615.
- ZIEGLER, Georg. *Tractat von der Freude der Auserwählten aus der freudenreichen Gesellschaft im ewigen Leben.* Königsberg, 1612.
- ZIEGLER, Georg. *Weltspiegel, darin gehandelt wird von der Welt Leben, Wesen und Unbeständigkeit aus göttlicher Schrift und weltlichen Historien. Neben einem schönen Tractat, wie sich ein Diener Gottes Worts in all seinem Thun halten sol, daß sich die Zuhörer nicht ärgern.* Lüneburg: Johann und Heinrich Stern, 1638.
- ZIEGLER, Georg. *Welt-Spiegel. Darinn ordentlich und richtig von der Welt Leben, Wesen und deroselben Unbeständigkeit gehandelt wird. Alles aus H. Göttlicher Schrift, wie auch weltlichen lieblichen Historien und Exempeln außgeführt ... Anitzo seiner Würdigkeit halben in diß neue Format eingerichtet und auff Begehren mit dem Tractätlein M. J. E. von der heutigen Alomodischen Kleider-Tracht vermehret.* Lüneburg: Die Sterne, 1664.
- ZIEGLER, Georg. *Welt Spiegel: Menniglichen zu dieser letzten Zeiten für die augen gestellt unnd aus Heiliger Göttlicher Schrift und Aller Welt fürnehmsten, nützlichsten und lieblichsten Historien beschrieben.* Riga: Nicolas Mollyn, 1599.
- ZINK, Michel. *A trubadúrok: Költői történet.* Fordította RAJNAVÖLGYI Géza. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2017.
- ZINK, Michel. *Les Troubadours: Une histoire poétique.* Paris: Perrin, 2013.
- ZUMTHOR, Paul. *Langue et techniques poétiques? L'époque romane: XIe– XIIIe siècles.* Paris: L. C. Klincksieck, 1963.